

YIL: 3 CİLT: 3 SAYI:15 MART – NİSAN 2020

Av. Sencer Karacalıoğlu

Prof. Dr. Ömer Demircan

Doç.Dr. Okan Baba

Prof.Dr. Süreyya Ülker

Nuray Gök Aksamaz

Tunca Tünay

Gökhan Çağlayan

Prof. Dr. Yıldız Tümerdem

İhsan Dinç

Hasan Akarsu

Turgut Acar

Türkay Korkmaz

Hikmet Kurter

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ Yıl:3 Sayı: 15 MART—NİSAN 2020

<i>Sencer Karacalıoğlu</i>	<i>Ulus Devlet</i>	<i>01- 02</i>
<i>Prof. Dr. Ömer Demircan</i>	<i>Tamlamayı Yineleme İşlemi (II)</i>	<i>03-06</i>
<i>Doç.Dr.Okan Baba</i>	<i>Dil ve Ulus</i>	<i>07-09</i>
<i>Prof Dr.Süreyya Ülker</i>	<i>Gizleme (Kaşe)</i>	<i>10-12</i>
<i>Nuray Gök Aksamaz</i>	<i>Köprüler, Farklı Kùltürler ve İletişim</i>	<i>13-19</i>
<i>Tunca Tünay</i>	<i>14 şubat Sevmeyi Öğrenmek</i>	<i>20-22</i>
<i>Gökhan Çağlayan</i>	<i>Kentimiz Kendimizdir</i>	<i>23-26</i>
<i>İhsan Dinç</i>	<i>Peyami Safa (I)</i>	<i>27-41</i>
<i>Türkay Korkmaz</i>	<i>Öğrencemiz Türkçe</i>	<i>42-44</i>
<i>Prof.Dr.Yıldız Tümerdem</i>		
<i>Hasan Akarsu</i>	<i>Kitap tanıtım</i>	<i>45-46</i>
Ö Y K Ü L E R;		
<i>Turgut Acar</i>	<i>Gül Beyaz</i>	<i>47-57</i>
<i>Hikmet Kurter</i>	<i>Sivrisinek Vergisi</i>	<i>58-61</i>

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

“...toplumu insanlardan hareketle, insanları da toplumdan hareketle incelemek gerekir; siyaset ile ahlaki birbirinden ayrı olarak incelemek isteyenler, her ikisinden de bir şey anlamazlar.”

EMİLE J.J.ROUSSEAU

ULUS DEVLET

Ulus Devlet tanımlamasına girmeden önce ulus kavramının Osmanlıda ve siyasal islamcılar açısından anlamını kavramakta yarar var. Bir yeniden Osmanlıcı ya da dinci politikacı açısından millet: “Bir dinde yada mezhepte bulunanların topu” dur. Bunu bilmeden Osmanlıdaki millet kavramıyla dinci söylemdeki millettten ne anlamamız gerektiğini bilemeyiz. Bunun modern anlamdaki ulus/millet kavramıyla bir ilgisi yoktur. Prof. T Z.Tunaya’ya göre, “ulus,bir birleşme hatta bir kaynaşmadır. Ulusun oluşumunu sağlayan etkenler; nesnel/objektif ve doğal koşullarla (ırk birliği gibi), sosyal ve öznel/subjektif koşulların (dil birliği,din birliği, kültür birliği, tarih ve ülkü birliği,ekonomik koşullar birliği gibi) ürünüdür. Bir toplam değil sentezdir. Ve bir uygarlık düzeyinin ifadesidir.” Ulus devlette din birliği aranmaz.

Ulus Devlet tanımından, “sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma tekeline sahip ve yönetimi altında halkı türdeşleştirerek, ortak dil, ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, üyelerini birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumunu “ anlıyorsak, bu durumda, 18.yy.dan gerilere mutlak monarşilere değin gitmemiz gerekir.Tilly ise, “ burjuva/kentsoylu devrimleri öncesi merkezileşen bu devlet biçimiyle, modern ulus-devlet arasında bir ayrım yapabilmek için “ulusal devlet”(national state) ve “ulus-devlet” (nation-state) kavramlarını kullanır.Tilly’e göre mutlak monarşiler dönemini imleyen ulusal devlet, merkezi bir siyasal organizasyona sahip olmakla birlikte güçlü dinsel, dilsel ve Sembolik kimlik bağlarını da kabullenen devlettir. Oysa ulus-devlet, egemen bir siyasal iktidar olarak nüfusunun tamamının yaşamını düzenleyen/organize etme kapasitesine sahip ve katılımcılığı öne çıkaran siyasal bir birimdir. Buna karşın egemenliğin aidiyeti yönünden konuya yaklaştığımız da , Ulus-Devlet erkini ulus adına kullandığını savlayan ve erk kullanımını bu gerekçeye dayanarak haklı gösteren bir erk türünün hem kavramsal ve hem de aygıtsal

varlıdır.Egemenlik ulusundur o da devlet ile özdeşleşir ve devlet,artık bir ulus devlettir.

Uluslaşma sürecini tamamlamamış bir insan topluluğu var olmadığı sürece, nesnel olarak devletin oluşması olanaksızdır. Dolayısıyla “(...) bu noktada, ulus niteliğine sahip bir insan topluluğuyla devlet arasında ortadan kaldırılması olanaksız bir bağ kurulmuş olmaktadır. Fransız hukukçu Adhemar Esmein gibi kimi yazarlar, bu zorunlu bağı daha da ileri götürerek, “...devleti doğrudan doğruya ulusun hukuksal kişilik kazanmış hali “ olarak tanımlamaktadırlar.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ BİR ULUS DEVLETİTİR

Türk Anayasa Hukukunda egemenliğin halka ya da ulusa ait olduğunu gösterir bir metnin varlığını ne Tanzimat, ne de birinci ve ikinci meşrutiyet dönemlerinde göremeyiz. Ulusal egemenlik kavramı, siyasal ve hukuk yaşamımıza ulusal savaşım ile birlikte girmiştir.

21-22 Haziran 1919 da Mustafa Kemal’in düzenleyerek imzaya açıp sonrasında yayınladığı Amasya genelgesinde yer alan “Ulusun/milletin bağımsızlığını/istiklalini yine ulusun/milletin azim ve kararı kurtaracaktır ” sözleri ulus egemenliği ve ulusal bağımsızlık duyurusudur. Bu konu Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan bu yöndeki kararlarla da gerçekleşmiştir.

Mustafa Kemal tarafından düzenlenen ve Büyük Millet Meclisinin 24.Nisan.1920 tarihinde aldığı ve 1921 Anayasasının kabulüne dek yürürlükte kalan kararın 3.maddesinde “Mecliste toplanan ulus/millet iradesini, bilfiil vatanın kaderine el koymuş olarak tanımak temel ilkedir. T.B.M.M.nin üstünde bir kuvvet yoktur.” Denildikten sonra 4.maddesinde de “Yasama ve yürütme yetkileri T.B.M.M.de toplanmıştır.Meclisten seçilecek ve vekalet verilecek bir kurul hükümet işlerini görür. Meclisin başkanı bu kurulun da başkanıdır.”kararı alınıyordu.

Bu kararlar anlayanlar için yeni bir devletin kuruluşunun bir bakıma duyurusuydu.

24.Nisan Kararlarından dokuz ay sonra 20.Ocak.1921 de ilk Anayasa yürürlüğe girdi.

Anayasanın ilk tümcesi “hakimiyet(egemenlik)bila kaydü şart (koşulsuz olarak) ulusundur/milletindir.” Tümcesiydi.

29.Ekim.1923 de devlet biçiminin Cumhuriyet olduğu açıkça duyuruldu.

20.Nisan.1924 de değişikliklerle 1960 yılına dek yürürlükte kalacak olan Anayasa kabul edildi. Ve egemenliğin kayıtsız koşulsuz ulusa ait olduğu bir kez daha Anayasamıza girmiş oldu. Ayrıca 1924 Anayasanın Birinci maddesinde devlet biçiminin Cumhuriyet olduğu belirlenmiştir.

Atatürk Devrimleri bir Ulus –Devlet yapılandırmasının olmazsa olmazlarıdır.

sürecek

‘Tamlama’yı yineleme işlemi II

Prof. Dr. Ömer Demircan,

Konuşurken ve yazarken geri dönüşlerle söz içinde değişiklikler yapılır. Öyle her değişimde üretim bütün işlem ve kurallarla denetlenir. Her öbekleme sırasında birime bir sözcük mü yoksa bir öbek mi katılacağı, eklenen öbeğin tümcecikten (bir önermeden ya da yargıdan) adlanmış olup olmayacağı üretim sırasında belirlenir. Sözel üretim baştan sağa doğru yapılandığı için, geriye dönük işlemler ancak üretilmiş olup bellekte tutulur, ya da yazılı bir metne uygulanabilir. **Katılan yeni birimin “anlam, işlev, görece konum”** ilişkileri “**dizimsel bağlayıcı ek**”lerle belirlenir. Öbek türlerinde nitelenene göre şöyle bir yineleme olur. *Birincisi*, ya her öbek türü kendi ayrımlarıyla yinelenir, ya da başka tür bir öbekleme ile aralanır. Tamlamaya katılan ögeler, işlevlerine göre, birimin başına da konumlanabilir sonuna da.

1. Öbeklere yeni birimler ekleme.

a. Niteleyicisi bir sıfat, ya da sıfat işlevli olan, ama nitelenen ögesi değişmeyen öbeklerde, niteleyici öge-ekleme birimin başına yapılır. O uygulamada nitelenen değişmez.

(1)

i. “[*yeşil GÖZ-Ø*]” > “[*açık yeşil*]→ *GÖZ-Ø*” > “[*çok açık*]→[*yeşil GÖZ-Ø*]”,

ii. “[*yeşil göz-lü*]”→ “[*yüzücü BAYAN-Ø*]” > “[*yeşil göz-lü*]→[*yüzücü genc- BAYAN-Ø*]”,

iii. “*Sultan olan MEHMET*” > “[*Sultan MEHMET*]” > “*Fatih olan*→[*Sultan MEHMET*]” > “[*Fatih*→ *Sultan MEHMET*]” > “***Fatih SultanMEHMET***”.

b. İkinci tür genişlemede yeni ögeler nitelenen işleviyle sona katılırsa (1, 2.i), öbek yapısı da değişir. Başa eklenen sıfat işlevli birimle nitelenen öge aynı kalır. Sona eklenen nitelenen öge ile, her uygulamada nitelenen değişir. Öyle tabanların başına ancak *iyelikli*, ya da “-ki”li bir öge katılabilir:

(2)

i. “[***Türkçe ÖĞRETMENLER-i***]” > ii) “[*Türkçe öğretmenler-i*] **TOPLANTI-sı**]” > “[*Türkçe öğretmenler-i*] toplantı-sı] **KARARLAR-ı**]” ;

ii. “[***vur EMR-i***]” > ii) “[*vur emr-i*] **YAZI-sı**]”.

iii. [*okulun/ okuldaki/ İÜ’den mezun* [*Türkçe öğretmenleri*]].

(4)

c. Öbekleme işlemi ikilidir. He işlem, istenildiği kadar yinelenebilir; yinelenen “verili” ögeler düşer. Niteleyeni iyelikli olan ikinci tamlamada yeni-nitelenen öge sona katılarak birim genişletilir. Yeni öge niteleyici olup öne konumlanırsa, nitelenen aynı kalır (1). Eğer yeni öge nitelenen işlevli olup sona konumlanırsa, nitelenen değişir (3).

(3)

- i. “[çocuk-un **BAKIM-ı**]” >
- ii. “[[çocuk-un bakım-ı]-n-in **ÜCRET-i**]” >
- iii. [[Yuvaya giden çocuk]-un [[bakım ücret]-i]]
- iv. “[[[[çocuk-unbaki-m-ı]-n-inücret-i]-nin **ÖDENME-si**]” >
- v. “[[[[çocuk-un bakım-ı]-n-in ücret-i]-n-in ödenme-si]-nin **GÜÇLÜĞ-ü**]” >
çocuğun bakım-ücretini ödeme-güçlüğü.

Yukardaki açıklama soldan sağa yapılmıştır. Üretimde *anlamlama işlemi sondan/ nitelenenden başa doğru görünüyorsa da, o da soldan sağa*” olmaktan çok bütünseldir. Bağlayıcı olarak “-(s)I” ya da “-(n)In” ekini yinelemek bir yandan sıkıcılık yaratırken öte yandan belleği zorlayarak karışıklığa neden olur. O nedenle *sözlüksel olarak, tamlama ikiden çok yinelenmez*. Sözdizimsel olarak yinelenirse, ya “verili” ögeler düşürülerek biçim kısaltılır; ya da başka birimleme işlemlerine başvurulur. Çeviri açısından bakılınca, ancak anlam iletilebilir, birebir sözel eşleme uygun kaçmaz. Örneğin, “oğlumun (1) arabasının (2) tekerleğinin (3) lâstiğinin (4) fiyatı (5)” öbeğinin çevirisel İngilizce karşılığı karışıktır: birincide (‘s) ile *sahipleme*, ya da ilgeç ile *iyeleme*, ikincide *ilgeçleme*, üçüncüde ise *ilgi-tümceciği* ile yapıyı parçalama vardır. Dizisel işlem ise, tersinden, yani sondan başlar: “the price (5) of the tire (3) of the wheel (4) of my son’s (1) car (2).” O durumda “zincirleme” nitelenen önde/sonda (*headfirst –headlast*) ayrımı, karşıtsal ilişkiyi açıklamada yetersiz kalır. Zincirlemede türsel özdeşlik kurulması zordur. Yeni niteleyiciler başa, yeni nitelenenler sona eklenir.

2. Karışık işleme

a. Öbeklemede sözcükler de, adlaşmış birimler de kullanılır. Türler 1, 2, 3 ile gösterilirse, şöyle buruk, yapay örnekler üretilebilir.

(4)

- (1 + 1): [[*rengi mercek ile belirlenmiş olan*] [**yeşil GÖZ-ler**]].
- (1 + 3): *aç kara-kedi-nin YAVRUsu*.
- (3 + 1 + 3): *herkesin sevdiği kara-kedi-nin YAVRU-su*.
- (1 + 2 + 3 + 3 + 1 + 3): [*genç Mehmet*]’in [*yurt **sevgi-si***]-n-in **erken** oluşması-n-in [**yönetimce belirlenen** ölçütler-i]-n-in GEÇERLİLİĞ-i.

(1 + 1 + 3 + 1 + 1 + 3 + 3): [yeşil göz]-lü [genç yüzücü]-nün **yakışıklı** sevgilisi -nin **kural-tanımaz** babası-nın **araba TUTKU-s-u**,

b. Ek yinelemeden kaçınmak.

Tamlamayı aynı eklerle sürdürmek yerine, öbek ilişkisi değiştirilebilir. Örneğin: “[*dönüş bilet-i*] ücret-i” yerine “*dönüş [bilet ücret]-i*”; “[*çocuğ-un bakım*]-ı” n-ın *güçlüğ-ü*” yerine “*çocuğ-un [bakım güçlüğ]-ü*”; “[*ev-in satış-ı*]-n-ın *anlaşma-sı*” yerine “*ev-in [satış anlaşma]-sı*”, [[*çocuk-un [bakım ücret-i]*]-n-i [*ödeme güçlüğ-ü*]] denebilir. Her birleşimde anlatıcı, öbekleme açısından “tek-sözcüklü” ile “iki-sözcüklü”, iki-sözcüklüler arasından “iyeliksiz” ile “iyelikli”, iyeliksiz öbeklerden “sıfat niteleyici” ile “sıfatdışı niteleyici” arasından bir seçim yapar. Her birimlemede: öbeğin yinelenip yinelenmeyeceğine, tümcel adlaştırmaya başvurulup vurulmayacağına karar verilir.

Her öbeklemede, öbeklemeyi yinelemede iki birim birleşir. İster sözcükleri birleştirerek, ister adlaştırma yoluyla olsun, türsel açıdan iki işlem arasında bir ayrılık yoktur. Bütün öbeklemelere “düşüm” eşlik ederek söz içinde oluşan bilgisel yinelemeler (*artıklık*) silinir. İç ekleme, sonradan bir düzeltme, ya da değiştirme işlemidir. Her durumda, birimlemeye giren bütün işlemler yinelenir. İkinci, üçüncü, ... yinelemelerde niteleyici öge, öbekleme türüne göre nitelenene bağlanır.

c. **Öbeklemenin yinelenmesine** “zincirleme”, o yolla oluşan öbeklere de “zincirleme ad-tamlaması” denmiştir. Peki sıfat tamlaması denen öbekleme türü de yineleniyor. Onun bir adı yok mu? “Zincirleme yalnızca birleşme işlemini anlatabilir. Yapı, ilişki değiştiğine göre, “zincirleme” anlamlı bir terim sayılmaz, görelilişkiyi, ya da anlamı göstermez. Yinelemede genellikle “-(n)İn” ekiyle (‘bütün-parça’ ilişkisiyle *iyeliksiz*-bağlama yapılır. işleme ama, öteki türler de yinelenir. Yapılanma ikildir. Tamlamaya iki tür ekleme olur: birim-içi, birimler-arası. Görece konumlamaya bakılırsa, [*parça+bütün*], [*bütün+parça*] ilişkileriyle bir onarım işlemi söz konusudur.

(5)

- i. [*çocuk araba-sı*] / [*çocuğ-un araba-sı*] >
- ii. [[*çocuğ-un arabası*]-n-in **tekerleğ-i**] >
- iii. [[[*çocuğ-un arabası*]-n-in *tekerleğ-i*]-n-in **lâstiğ-i**] >D arabasının *tekerleklastiği*
- iv. [[[[*çocuğ-un arabası*]-n-in *tekerleğ-i*]-n-in **lâstiğ-i**]-n-in **fiyat-ı**]-/*çocuğ-un araba-tekerleğinin lâstik fiyatı*-(n) çok yüksek buluyorum).

Anlamlama işlemi bakımından: **önce”nitelenen” öge belirlenir, ardından niteleyiciler seçilerek, ara öbekleme işlemleriyle birim yapılanır; gerçek işlem sondan başadır, ya da işlemler andaştır.** Aynı anda bütün işlemler

(6)

etkinleşir, anlamlamaya göre baştan sona uygulanır. O zaman düzceviri “**zincirleme**” terimi, dizisel olanı öne çıkardığı için yüzeysel ve aldatıcı olur. Yinelemenin soldan sağa doğru geliştiğini söylemek yalnızca açıklama kolaylığı sağlar ama, doğruyu göstermez. Ekleme sona da olur, başa da, içe de.

Sözlüğe bakılırsa, “tamlama”dan “bileşik sözcük”e dönüşen birimlerde işlem en çok iki kez yinelenir. Bileşik bir sözcük olduktan sonra, bağlamdan çıkarılabilecek genel kavramı taşıyan sözcük düşer. Sözlüğe geçmek, bileşenlerin toplam düz anlamından çıkarak gösterilenin özelleniptekillenmesi demektir. Yananlam yükleme, sonekleme-dışı bir işlemdir. “Ara” (= yakınlık) gibi sözcüklerin, tek tek yan anlamlarını da açıklamaya katmak gerekir (6). Türkçe Sözlük’ten örnekler:

(6)

- i. açgözlü (KİŞİ) >**açgözlü**;
- ii. azgelişmiş (KİŞİ / ÜLKE) >**azgelişmiş**;
- iii. (boğazı boş-söz üreten KİŞİ) >**boşboğaz**;
- iv. balık (gibi) ADAM >**balıkadam**;
- v. (insanların) ara(-sını) bozan (KİŞİ) >**araboza**n;

Konuşurun beyninde anadilin yapısı, bilinçaltı işlemleri olarak bulunur. Onun ezberlenen bir “Dilbilgisi” öğretimiyle, üstelik yanlış, uydurma, çevirisel kurallarla, bilinç üstüne çıkarılması olanaksızdır. Sözel üretime de bir katkı sağlamaz. Doğru kurallar içeren bir dilbilgisi ancak yabancı bir biçimlenmeyi anlamaya, açıklamaya yarar, sözel üretime dönüşmez. Dilbilime-Giriş öğretimi, üniversite dil (yazın, öğretmenlik, çeviri), iletişim, arkeoloji bölümlerinden birinde okuyacak bütün öğrencilere açık bir ders olmalıdır. Öteki öğrencilerin ise, gerek sözlü gerekse yazılı anlatım becerileri geliştirilmelidir. Dilbilgisi öğretimi, üretimin yalnızca işlevleme ve biçimlenişle ilgili bilgi verir; doğruluğu kuşkulu bir dilbilgisi öğretimi ile anlatım becerisi asla evrilemez. Sözel üretim işlemlerinin tümünü içermediği için, dilbilgisi öğretimi, dil geliştirmeye de bir katkı sağlamaz. Tıpkı Matematik gibi, ussal işlemlemeyi geliştiren bir araç olarak, ancak kuralları doğru belirlenmiş bir anadil dilbilgisi kullanılabilir. Türkçenin öyle bir dilbilgisi ise, henüz yazılmamıştır.

DİL VE ULUS

Doç. Dr. M. Okan Baba

Dil, insanın yetisinin gelişmesinden ortaya çıkan doğal bir iletişim aracıdır. İletişim olması için İkinci bir insan gerekir.Bu nedenle dil bir toplumsal ortamda ortaya çıkar.Dille toplum birbirine bağlı iki kavramdır.Fakat bu iki kavramın kendilerine özgü özellikleri vardır.Dil duygu,ve düşünceleri anlatan,seslerden oluşan bir düzenektir.Topum doğal kurallardan oluşan özel bir kümedir.Bu doğal toplum bulunduğu yerin,koşullarına göre biçimlenir.Bu bir insanın var olması için gereken bir topluluktur.Bu toplum Kendi koşulları içinde doğal bir dil oluşturur. Doğal dil düzeneği zaman içinde ses düzeni,sözcük ve söz dizimi bağlamında oluştuktan sonra değişmez.Doğal dil yalnız günlük bir araç değildir. Bir toplumun bilgi birikimini gelecek kuşaklara aktarır

Her ulusun kendine özgü bir doğal dili vardır. Türk dili, Arap dili, Fars dili gibi. Türk dilinin ilk ürünlerini Çin kaynaklarından öğreniyoruz. Bu döneme ait M.Ö 329'da söylenmiş bir ağıttır. ilk yazılı metin Sogotça yazılmış olan Bungut yazıtıdır. Bu yazıt M.S.581 yılında yazılmıştır. Sonra Yenisey Yazıtlarıdır Yazılış tarihi kaynaklarda M.S. VI.yıl olarak bildiriliyor.Bu gün Türk diline temel olan Göktür Yazıtlarıdır. BU yazıtların dilinin oldukça gelişmiş olduğunu, bir yazın/edebiyat dili niteliğini taşıdığını söyleyen uzmanlar vardır.Yapılan bir araştırmaya göre bu yazıtlarda yabancı dil öğeleri yüzde birdir. Bundan anladığımıza göre Göktürkçe doğal Türkçenin en yakın örneğidir.

Toplumun bir tarihsel boyutu vardır, zaman içinde çeşitli etkilerle değişir ve gelişirler. Bu gelişmeye koşut olarak dil de değişir ve gelişir. Doğal dilin üzerine bazı öğeler eklenebilir. Çünkü her zaman dil anlatmak istediğini en açık, en anlaşılabilir olarak bildirmek ister. Bu nedenle ya yeni sözcükler, ya da yabancı dillerden sözcükler alır. Yabancı dillerden alınan bu öğeler yalın ve sözcük düzeyini geçmez. Fakat Türkçenin tarihsel gelişimi din değişimi ile birlikte birçok yabancı sözcük almak durumunda kalmıştır. Göktürkler den sonra Uygurların Mani ve Buda dinlerine girmesi ile Uygurcada büyük değişimler olur. Başlangıçta Göktürk harfleriyle ürünler verirken,kendilerine uygun Bir

alfabe oluştururlar.Birçok sözcükler bu yolla Uygurcaya geğtiği gibi,Türkçe kurallara göre Bir çok Türkçe sözcük türetilmiştir.Böylece Uygurca uzun zaman Türklerin ortak yazı dili olarak kullanılır.

İslamlığın etkisindeki İran 'da büyük bir değişme olur, çeşitli düşünce akımları, bu akımlarla ilgili Eski iran dilleriyle yazılmış ürünleri ortadan kaldırırılar. Bu baskılar karşısında bir İrancılık akımı doğar Bu etkiyle yeni ıranca ortaya çıkar.Bu dönemde İran dili ve edebiyatı Arapçanın etkisinde kalır.Fakat Kendi geğmiş edebiyatlarından yararlanarak yeni bir edebiyat oluştururlar.

İslam orduları Türk illerini ele geğirdiği zaman Türkler yerleşik yaşama geğtiği döneme rastlar. Bu nedenle bu istila Türk illerinde büyük bir bunalım yaratır. Bütün gelenek göreneklerini, unutturur yaşam biçimlerini değiştirir. Talas savaşı sırasında Uygurların bir bölümü İslam bölgesinde kalır. Bunlar İslamlığı kabul eden Karahanlılar yeni bir devlet kurarlar. Bunların bulunduğu bölge yerleşik yaşama geçen Türklerden olduğu için doğu Türkçesini kullanırılar.BU şiveye ait Kutadgu Bilig adlı yapıt Yazılır. BU yapıt İslam etkisinde yazılmış ilk yapıt olarak kabul edilir.Bu yapıtta Farsça, Arapça ve başka dillerden alınmış sözcükler vardır. Aruz vezniyle yazılmıştır. Bu dönemde yazılan Divan-ı Lügatı't - Türk Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin önemini belirtmek için yazılmıştır.Bu yapıtta bulunan ürünlerin bir bölümünün Oğuzca olduğunu anlıyoruz.

.Selçuklular göçebe Oğuzlardır. Bunlar oldukça kalabalık bir nüfusa sahiptiler. Karahanlılarla Gazneliler'in arasında ve onların egemenlik sahası içindeydiler.. Selçuklu Oğuzları Gaznelilere karşı baş kaldırdılar Onları yenerek devlet kurdular.Fakat göçer oldukları için yazı dilleri yoktu. Yabguluk sisteminden hükümdarlık sistemine geğtikleri için Gazneli de devlet adamlarından yararlandılar Gaznelilerin devlet dili ve edebiyat dili Farsça .İlim dili Arapçaydı. Selçuklular sözlü dil olarak Türkçeyi kullanıyordu. Fakat Farçayı devlet ve edebiyat dili ,Arapçayı bilim dili olarak kullandılar Bu durum Türkçeyi olumsuz etkiledi, Türkçe konuşma dili olarak kaldı.Bu dönemin psikolojik ve siyasi durumu ile ilgiliydi. Araplar yıllarca Türkleri aşağılaşmış, onlara uşak ve köle gözüyle bakmıştır. BU durum Türkler arasında büyük bir baskı yaratmıştır. Bu durum Anadolu Selçukluları döneminde de sürmüştür. Bunun yanında Türkçe konuşma dili olarak kalmıştır. Anadolu'da bir Halk edebiyatı

ortaya çıkmıştır. Şiirde Yunus Emre'nin şiirleri destan ve halk hikaye Türünde Dede korkut kitabı BU dönemi en iyi temsil eden Türkçe yapıtlardır. Bu sırada bazı yazarlar, Farsça yapıtları taklit ederek bir aruzla bazı dini şiirler yazdılar. Beylikler döneminde onların saray çevresinde bazı Şairler karma bir dille aruz vezniyle şiirler yazdılar bunlarda Türkçe sözcük sayısı oldukça fazladır. Bunlar bile Türkçeyle yazdıkları şiirlerin yeterince ince ve zarif olmadığından yakınırlar .Osmanlı döneminde de Türkçe sözlü ve köylü dili olarak kaldı. Bu durum ne Türkçe ne Arapça ne farsça uymayan Yapma bir dil ortaya çıktı . Türklerin doğal dili Osmanlı döneminde unutuldu. Tanzimat döneminde devleti Kurtarmak için bazı düşünürler Osmanlı milletini ortaya attılar. BU dile Osmanlıca dediler. Osmanlıca yalnız yabancı sözcükleri, ödünçleme özcükleri almamış Arapça ve Farsça sözdizimi ile ilgili öğeleri de almıştır.

Tanzimat'a kadar bu durum sürmüştür.Tanzimat'ta Batıda Türk dili hakkında yapılan çalışmalar dönemin önde gelen yazarlarını etkiledi. Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Şinasi, Şemsettin Sami gibi yazarlar, Türk dili ve edebiyatı üzerinde çalıştılar.. Gazete dilinin sadeleşmesi Türkçe ve Türklük akımının temeli olmuştur. Bu dönemde ilk kez Türkçe, Arapça, Farsça kuralları öğreten Kitaplar yazılmış, Türkçenin farklı bir yapısı, ortaya çıkmıştır. Ayrıca Arap harflerinin Türkçeyi yazmaya yetmediği anlaşılmaya başlandı. Devletin yapısında değişiklik yeni bir devlet dili anlayışı yeni bir yazışma dili gerektiği ortaya çıkmıştır. Daha birinci meşrutiyette"devlet dili Türkçedir" İlk anayasamıza yazılmıştır.

İkinci Meşrutiyet döneminde Genç kalemler yerli konular, hece veznine, uygun yapıtlar verilmesini,Türkçenin Arapça, Farsça sözdizimi öğelerinden kurtulmasını istemişlerdir. Bu anlayış dönemin sosyal psikolojik durumuna uygun gelmiştir. Çeşitli çalışmalar ulusal bilinci geliştirmiştir. Dil ve eğitim alanında yeterli adımlar atılmamıştır.

Çağdaş bir ulus devlet kurmak isteyen Atatürk Türkiye Cumhuriyetini kurunca önce eğitimi ulusallaştırmış, bu konuda yaptığı çalışmaların amacının ne olduğunu soranlara "Bizim eğitimden amacımız milli eğitimidir.Araçlar da milli olacaktır."diyor. Kısa Bir süre sonra Atatürk okuma yamayı hızlandırmak için yaptığı araştırmada uzmanlar, alfabenin değiştirilmesini, halkın kolay anlayacağı ,Türkçenin doğal yapısına uygun bit harf sistemin dayalı bir AIBCE yazılmasını önerdiler.Yapılan araştırmalardan sonra kısa sürede bir Türkçe ABCE Yapıldı. Atatürk bu sorunlara kesin sonuçlar almak için Türk dil kurumunu kurmuştur. Dille ilgili Çeşitli alanlarda çalışmak için alt kurullar, oluşmuştur, Türkçenin gelişip zenginleşmesi çalışmaları Sürdürülürken, Türkçenin tam bir dil bilgisi olmadığı için, dil uzmanlarına bir kılavuz kitap hazırlatmış, buna uygun dilbilgisi kitapları yazmak için öğretmenlere dilbilgisi kitabı yazdırılmış, en uygun olanı öğrence/ders kitabı olarak kullanılmıştır. Böylece Türklerin doğal dili hem konuşma, hem devlet Hem de yazın/edebiyat dili olmuştur. Ulusçuluk budur.

GİZLEME (KAŞE)

Prof. Dr. SÜREYYA ÜLKER

Tadı güzel olmayan toz durumundaki kimi emlerin kolayca yutulabilmesi için bunların içine kondukları, genellikle unözünden (nişasta) ya da undan yapılmış küçük kaba kaşe denmektedir (Ülker 2009). Güllaç da nişastadan yapıldığından dolayı bu kavram dilimize “güllaç” biçiminde aktarılmıştır. Gerek TDK’nin (Ağakay 2011), gerek Dil Derneği’nin (Özel 2018) Türkçe sözlüklerinde bu anlamdaki güllaçla kaşenin eşanlamlı olduklarının belirtilmemiş olması yanıltıcıdır. Kaşe sözü Fransızca “cachet”den bozma olup, o da “gizle-“ anlamına gelen “cacher” eyleminin türevidir. Yapısında Farsça gül sözünü bulunduran güllaç sözünden kurtulmak için bu kavramı gözleme biçiminde özleştirmiştik (Ülker 1986); ancak gözlemenin nişastadan değil, hamurdan yapılması dolayısıyla bu kavramı yeterince karşılamadığı kanısına vardık. Gözlemenin halk dilinde kullanılan bir eşanlamlısı olan gizleme sözünden (Derl) esinlenerek önerimizi gizle- eylem gövdesine bağlama gereğini duyuyoruz.

Kavramın Almanca karşılıkları olan “Oblate” (Steuerwald 1983), “Oblatenkapsel” (Roth 1914); İngilizce karşılıkları olan “wafer, wafercapsule” (Webster 1993) sözleri özleştirilmeye elverişli değildir. Latince “sunu” (dargebracht (de.wikipedia/Oblate, 2017) , dargereicht (de. wikipedia/Oblat, 2016), ikram) anlamına gelen “oblatum”, “sunulu” (der Dargebrachte (Brockhaus 1984)) anlamına gelen “oblatus” sözlerinden bozma Almanca Oblate sözü genel dilde “incepişmiş” (ince bisküvi) anlamındadır. “Backoblate” “sepmecik tabanı” (pastacık tabanı), “septabancık (<septaban: pastaban: pasta tabanı <Pastaban: Uno’nun ürettiği pasta tabanının satınsal adı) anlamındadır (de.wikipedia/Oblate, 2017). Buna ülkemizde yaygın olarak “kurabiye tabanı” denirse de kurabiye tuzlu sepmeleri kapsamadığından yanlıştır. Kuru sepme de dolgulu sepmecikleri kapsamadığından bu anlamda kullanılmaya elverişli değildir. Bir çeşit incepişmiş “yenirkıp” (yenirkâğıt) niteliğindedir. Buna Almancada “Eßpapier” (de.wikipedia/Oblate, 2017), İngilizcede “waferpaper” denir. Latince oblatum sözünden bozma İngilizce “oblate” sıfatıysa bir geometri terimi olan “oblatespheroid (oblateellipsoid of revolution): düz yuvarı”da (bkz. Çoker 1983’te “toparsı”, Tuğlacı 1971’de “küremsi” başlığı altında “düz küremsi”, Webster 1993’te “oblateellipsoid of revolution”) geçmekte olup, “düz” anlamındadır. Kökeni, Eski Cermencede “gömeç” (petek) anlamına gelen “waba”ya dayanan İngilizce “wafer” sözü (Webster 1993) genel dilde “incepişmiş”, “kıptatlı, kıp tatlısı” (kâğıt helva(sı)) anlamlarındadır (Redhouse 1998). Kıptatlı anlamında daha çok “waffle” sözü kullanılır (Webster 1993). Değişmeceli olarak ince katmanları tanımlayan “yaprak” anlamına da gelir. Redhouse’un bu anlamının karşılığı olarak verdiği “yufka” sözü (Redhouse 1998) doğru bir karşılık olmayıp, İngilizce wafer “oklavayla açılmış hamur yaprağı” anlamına gelmez. “Wafer”in Felemenkçesi de wafer, Orta Fransızcası “waufre”dir (Webster 1993).

Waffle sözünün kökeni de Eski Cermence “waba”ya dayanır (Webster 1993). Almancası “Waffel” (de.wikipedia/Waffel, 2017), Felemenkçesi “wafel”dir (Webster 1993).

Eski Cermence “waba”nın Fransızcada yaşayan başka bir biçimi olan “gaufre” sözü de gömeç anlamına gelmesinin yanı sıra kıptatlı anlamına gelir. Bu anlamıyla Amerikan İngilizcesine de geçmiştir (Webster 1993). Bunun küçüğüne “gaufrette” (kıptatlıcık) denir. Sözlük anlamı gömeççiktir. Bu sözler de dilimize “gofre” (Redhouse 1999), “gofret” (Ağakay 2011, Özel 2018) biçimlerinde girmişlerdir. Fransızca gaufrette sözü Amerikan İngilizcesinde kızarmış yeryumurtasından (patates) yapılan bir incepişmişin adıdır (Webster 1993).

Fransızca “gaufre”un türevi olan “gaufrege” kalıpla vurup çakılarak yapılan kuyumcu işi anlamındadır (Tuğlacı 1971). Osmanlıcası “nakır”, Türkçesi “çakma”dır (Tuğlacı 1971). İr (Maden), dokuma, kıp (kâğıt) üzerine benzeri bir yöntemle çukurlarla kabartmalar yapmayı da kapsar. İngilizcesi “gauffering (Webster 1993), goffering”dir (Tuğlacı 1993, Webster 1993). “Buyöntemle yapılmış işlemleri olan” anlamına gelen “gaufre” nitemi de dilimize “gofre” biçiminde girmiştir (Steuerwald 1983, Tuğlacı 1971). Bu tür işlemleri olan dokumalarla kıpların adlandırılmasında kullanılır. Doğal karşılıkları “çakma işlemeli, çakmalı”dır. Redhouse’da dokumacılık alanındaki gofrenin karşılığı olarak verilen “puckered” ile “gofrekâğıt”ın karşılığı olarak verilen “crepepaper” yanlıştır (Redhouse 1999). Puckered da crepe de kıvrımlı anlamındadır. Kabartmalı çakmaya “erkek çakma”, çukurlusuna “dişi çakma” denir (Ağakay 2011 ile Özel 2018’de yer alan “dişi klişe” ile “dişi kalıp” örneği adlandırma). İngilizceleri “embossing” ile “debossing”tir (Webster 1993). Dilimizde kuyumculuk dışındaki alanlarda embossing anlamında yaygın olarak “kabartma” kullanılır (Tuğlacı 1971).

Kavramın dilimizde kullanılan karşılığı olan güllaç sözü Eren (1999) ile Tietze’ye (2016a) göre Farsça “gulac”dan, Nişanyan’a (2018) göre “gulanc”dan bozmadır. Eyuboğlu’na (1991) göre “güllü aş” ya da “gül aş”ından, Gülensoy’a (2007) göre “güllü aş”tan bozmadır. Yani ikinci bileşeni Türkçedir. Güllaç sözü genel dilde adı geçen sütlü tatlıyı da, onun yapımında kullanılan unözü yapraklarını da tanımlar. İkincisine “güllü yaprağı” ya da “yaprak güllaç” da denir. Şemsettin Sami (1885) bu anlamının Fransızcasını “unözü yaprağı”

anlamına gelmek üzere “feuilled’amidon” olarak vermiştir. Redhouse (1999) İngilizcesini “unözü yaprağı” anlamına gelmek üzere “starchwafer” olarak vermiştir. Tuğlacı’nın (1971) sütlü tatlının Fransızca karşılığı olarak “unözünbinbiryaprak tatlısı” (nişasta milföyü) (milföy anlamında binbiryaprak tatlısı Steuerwald’dan (1983) alınmıştır) anlamına gelmek üzere verdiği “millefeuilles à l’amidon” kanımızca doğru değildir.

Güllüç sözü “toklaç”, “tokuklu aş” biçimlerinde özleştirilebilir. Tokuk sözü Bursa ilimizden Farsça gülün Türkçe karşılığı olarak derlenmiş (Söz Derl D) bir veri olup, sözlüğümüze bu anlamda girmiştir (Ülker 1986). Sözcük derleme sözlüğünde “gül goncası” anlamında yer almakta olup, Bursa ilimizdeki Rumeli göçmenlerinden derlendiği belirtilmiştir. Toklaç biçimi, söz konusu tatlının doyurucu özelliğini vurgulayan tok sözünü de çağrıştırmaktadır. Yaprak güllüçün eşanlamlı seçenekleri “toklaç yaprağı, unözü yaprağı, yaprak toklaç”; tatlının eşanlamlı seçeneği “unözü yaprağı tatlısı” olur.

Güllüç olarak bilinen gizlemenin Osmanlıca karşılıkları “toklaçkaplak” anlamına gelen “güllüç mahfaza” ile “em sarması” anlamına gelen “zarf – 1 deva”dır (Lûgat – 1 tıb 1900). Latincesi “unözükaplak” anlamına gelen “capsulaamylacea”dır (Roth 1914). Dolayısıyla Fransızcadan bozma kaşe sözünün embilimsel anlamının Türkçe kökten karşılığı olan gizlemenin eşanlamlıları sırasıyla “em sarması, toklaç, toklaçkaplak, tokuklu aş, unözükaplak”tır. Gerek Fransızca cachet sözünün, gerek onun Türkçeye uyarlanmış biçimi olan kaşe sözünün genel dildeki anlamı “damga”dır.

Dokumacılıkta kullanılan kaşe sözünün kaynağı belirsizdir. Bu sözün bu anlamı çoğu kökleşik sözlüğe girmemiştir. TDK ile Dil Derneği'nin sözlüklerine 2005'te girmiş olup, kökeni konusunda bilgi verilmemiştir (Ağakay 2005, Kutlu 2005). Kökenbilim sözlüklerinde de bu konuda bilgi yoktur. Fransızca kökenli cachet sözü başka dillerde bu anlamda kullanılmamaktadır. Çağdaş batı dillerinde bu kavramın karşılığı olabilecek başka bir söz de bulamadık. Bilgisunarda damga anlamına gelen Cachet adını taşıyan kimi kuruluşlar bulduk. Bu tür kumaşları üreten bir kuruluşun satınsal adından bozma olabileceğini düşünüyoruz. “Bir çeşit kışlık, kalın yün kumaş” olarak tanımlanmaktadır. Kaşe sözünü yakıştırma yoluyla “kışa” biçiminde özleştirerek Türkçe “kış” köküne bağladık.

Tietze(2016b) de kaşenin dokumacılıktaki anlamını damga anlamındaki kaşeyle birleştirmiş, ancak yazlık ince kumaş olarak tanımlamıştır (2016b). Verdiği üç örnekten yalnızca biri yaptığı tanıma uymaktadır. Azerbaycan Türkçesinde “kaşa” biçiminde geçip, çakşırla iş giysisi yapımında kullanılan bir tür kıtıklı (pamuklu) ya da ipekli kumaş anlamındaki bir sözün varlığı, sözcüğün böyle bir anlamının da olduğunu doğrulamaktadır. Altaylı'nın (2018) TDK adına düzenlediği Azerbaycan Türkçesi sözlüğünde bu söz, sanırız yazım yanlışına bağlı olarak, Fransızca yerine Farsça bir alıntı olarak gösterilmiştir; çünkü Steingass'ta (1947) bu sözün kaynağı olabilecek Farsça bir veri bulamadık.

- Ağakay MA. Türkçe sözlük. 11. bası. TDK. Ankara, 2011.
 Altaylı S. Azerbaycan Türkçesi sözlüğü. TDK. Ankara, 2018.
 Brockhaus FA. Der SprachBrockhaus. 9. Aufl. Wiesbaden, 1984.
 Çoker D, Karaçay T. Matematik terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1983.
 Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü. TDK. Ankara, 1963 – 1982.
 Eren H. Türk dilinin etimolojik sözlüğü. Ankara, 1999.
 Eyuboğlu İZ. Türk dilinin etimoloji sözlüğü. 2. bası. Sosyal Yayınlar. İstanbul, 1991.
 Fraşeri ŞS. Türkçeden Fransızcaya lûgat. Mihran. İstanbul, 1885.
 Gülensoy T. Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü. TDK. Ankara, 2007.
 Lûgat – ı tıb. Cemiyet-i Tıbbiye – i Osmaniye. İstanbul, 1900.
 Nişanyan S. Nişanyan sözlük. Liber Plus. İstanbul, 2018.
 Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoglu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.
 İngilizce – Türkçe Redhouse sözlüğü. 28. bası. Sev. İstanbul, 1998.
 Redhouse Türkçe / Osmanlıca – İngilizce sözlük. 17. bası. Sev. İstanbul, 1999.
 Roth'sklinische Terminologie. 8. Aufl. GeorgThieme. Leipzig, 1914.
 Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi. TDK. İstanbul, 1939 – 1942.
 SteingassF. A comprehensivePersian – English dictionaryincludingtheArabicwordsandphrasesto be met with in Persianliterature. 3rd ed. London, 1947.
 Steuerwald K. Türkçe – Almanca sözlük. ABC. İstanbul, 1983.
 Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati. 3. cilt. TÜBA. Ankara, 2016a.
 Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati. 4. cilt. TÜBA. Ankara, 2016b.
 Tuğlacı P. Okyanus ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. İstanbul, 1971.
 Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. İnkılâp. İstanbul, 1986.
 Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 4. bası. İstanbul, 2009.
 Webster'sthirdnewinternationaldictionary of the English languageunabridged. Könnemann. Cologne, 1993.

<https://de.wikipedia.org/wiki/Oblat> , 16. September 2016.

<https://de.wikipedia.org/wiki/Oblate> , 12. Januar 2017.

<https://de.wikipedia.org/wiki/Waffel> , 25. Januar 2017.

KÖPRÜLER, FARKLI KÜLTÜRLER VE İLETİŞİM

NURAY GÖK AKSAMAZ

Her nerede olsam yolumun üzerindeki herhangi bir köprü nedensebeni hep etkilemiştir ve üzerinden yürüyerek karşıya geçmeye çağırmıştır. Her köprü bilinmeyen ya da yaşanmayan bir karşıyı gösterdiği için bende merak uyandırır. En mutlu ve kendimde anları da bir köprü üzerinde yürürken yaşarım...Eğer önceki yaşam diye bir şey varsa ki buna inananlar var, sözgelimi ben köprüler yapan bir mühendismişim! Şu bir gerçek ki bir köprü gördüğümde gözlerim kamaşıyor ve benliğime kavuşma heyecanı içinde hemen üzerinden yürüyüp geçmek istiyorum. Karayolları üzerindeki köprülerden çok denizler, nehirler ve göller üzerindeki köprülerden söz ediyorum. Bununla birlikte, sonunda anladım ki birbirinden farklı mimari yapısı olan köprüler üzerinden farklı şeyler düşünerek, duyumsayarak, anımsayarak ve ilgisiz ya da karşıt şeyler arasında bağlantı kurarak geçsem de eninde sonunda 'köprünün hep aynı tarafında'yım, hangi yöne geçmiş olursam olayım!

İstanbul'da köprü denildi mi çoğunluğun aklına Boğaz Köprüsü gelir. Sonra ikincisi, üçüncüsü... Ve yine çoğunluk için köprüler, iki yakayı birbirine bağlayan ve üzerinden araçla gidip gelinendir. Köprü denildi mi benim aklıma öncelikle Haliç Köprüsü gelir. Neden mi? İlk geçtiğim köprüdür de ondan. Çocukluğumda tek başıma yürüyerek...1974 yılında bir gün okul çıkışında Haliç

Köprüsü'nün Halıcıoğlu ayağındaki merdivenleri çıkıverip Ayvansaray'a yürüyerek geçtiğimde hem bir zafer duygusu hem de kimseye haber vermediğim için içimde bir ürperti hissetmiştim. Sonra hızla Halıcıoğlu'na, turladığım sokaklara geri döndüm. Bir daha Haliç Köprüsü üzerinde yürümedim. Ama bir yıl sonra yaz tatilinde kendimi her akşam Unkapanı'ndan Şişhane'ye Atatürk Köprüsü üzerinde yürürken buldum!

İleriki yıllarda Eminönü ile Karaköy arasında Galata Köprüsü üzerinde yürümeyi her koşulda çok sevdim. Sonra Galata Köprüsü'nün Eminönü ayağı beni Anadolu'ya gitmek üzere Harem iskelesinden yolcu eden ve İstanbul'a her dönüşümde karşılayandı. İnsan bir kez İstanbul'dan giderse bir daha eski iletişimini kuramaz ve aynı bağları yeniden yapılandıramaz diye düşündüğümde bile iletişimi sağlamak üzere tek bir yer olduğunu düşünürdüm, o yer de Galata Köprüsü'ydü. Sonra o tarihi köprü, 1992 yılındaki bir yangın nedeniyle hasar görerek İstanbul'a veda etti! Korunması gerekli olan bir kültür varlığı olduğu söylenen Galata Köprüsü, Hasköy ile Balat arasına taşındı. Bu taşınma sırasında hasarlı bir parça sulara mı gömülmüş, ne? Sonra bir gün Ayvansaray ile Halıcıoğlu arasında karşıma çıktı, yarım yamalak!Evet, Ayvansaray'da rastlantıyla eski Galata Köprüsünü gördüm, o an sevgilimi görmüş gibi bir çığlık attım!Ama yanımda duygularımı paylaşabileceğim kimse yoktu. Koşa koşa Halıcıoğlu'na geçtim! Sonra tarihsel bir yolculukta Leonardo da Vinci'nin Haliç üzerinde yapmak istediği bir köprünün öyküsü ile burun buruna geldim! Michelangelo'nun da Haliç'te bir köprü yaptırmak istediği dile getirilmiş, bu arada. ('Savaşları, Kralları ve Filleri Anlat Onlara', Mathias Enard'ın kaleme aldığı beşinci romanda dile getiriliyor.)

Geçen yıllarda eski Galata köprüsü üzerine yadırgatıcı haberler yayımlandı. Köprünün kimi parçalarının kaybolduğu gibi... Köprünün kayıp parçaları ve yitirilen belleği üzerine düşünmeye başlasam sanki yıllar geçer gider, başka hiçbir şey yapamadan! Yeni Galata Köprüsü üzerinde de çok yürüdüm, kuşkusuz bakış açısının bilinç ve algı üzerinde önemini daha iyi anlayarak ve tanıdığımı sandığım insanlarla uzun bir dönem eskisi gibi iletişim kuramadan! Çünkü, insanlar arasındaki iletişim biçimi 2000’li yıllarda oldukça değişti. Ve bilişsel iletişim araçları ile bilgisayar ağında pek çok köprü uzanıyor şimdi önümüzde, ama tümel iletişim ağları yerel yaşantıya uzanarak onu belki de anlamsızlaştırırken kendimize özgü olarak yaşadığımızı sandığımız, yalnızca birbirimizle paylaştığımızı sandığımız anları ve yalnızca sevdiğimizi düşündüğümüz insanlara açtığımızı sandığımız belleğimizi de bir anda bulandırıyor! Her şey bir an sonra geçmişte kalacak olan ve artık belleğimizde öznel olarak saklayamayacağımız görüntüleredönüşüyor! Nasılsa paylaştık ve tükettik değil mi, anı kırıntılarını anımsamaya ya da saklamaya ne gerek var, işte her an yeni bir an! Böyle de düşünülebilir ve biz eski ile yeni arasında karşılaştırmalar yaparak yeni şeyler de öğreniyoruz, kuşkusuz. Peki, değişmeyen bir öz yok mu, her gün selamlayabileceğimiz? Değişmeyen kültürel varlıklar var... İstanbul’da nasılsa onlardan çok var, artık tanınmayacak duruma gelene dek talana devam! Bu arada, yakında biz de tanınmayacak duruma gelebiliriz, yapay ortamlardaki çok boyutlu iletişim ağında köprüleri gerçekliğe dayalı olarak sağlam biçimde kendimiz kuramadığımızda, yapılandıramadığımızda ve var olan köprüleri de korumayı bırakmamız yüzünden. Yoksa, çok boyutlu görüntünün ve çok sesliliğinkime ne zararı olsun ki... Belleğimde yer eden köprülerden biri de İspanya’nın Aragon bölgesinin Teruel kentinde yeni Teruel ile eski Teruel arasındaki ve Ebro Nehri üzerindeki

Puente de Piedra(Taş Köprü). Bu köprü üzerinden geçtikten sonra MudéjarMimarisiyle de tanıştım. MudéjarMimarisinin bir arada yaşamının somut göstergesi olarak çoklu kültürel yapıya sahip olduğunu ve insanlık tarihinin ortak belleğini dışa vurmakta olduğunu Teruel’dealgıladım.“İslam geleneğinden etkilenen bu sanat, özellikle Gotik olmak üzere çeşitli çağdaş Avrupa stillerini de yansıtmaktadır.” (Aragon’un Mudéjar Mimarisi, UNESCO/NHK)

Köprülerin dünyanın her yerinde bulunduğunu ve farklı kültürler arasında iletişime dayalı olarak da çok boyutlu anlam taşıdığını biliyordum, artık. Roma’ya gittiğimde eski bir köprü üzerinden geçme tutkum, bir anda tarihsel zamanın sürekliliği duygusunu hissetmeme ve belki bu nedenle bir süre için de olsa kaybolmama yol açtı ve bu kayboluş beni “Çiçeklerin Alanı”na (Campo de Fiori’ye) çıkardı. Hadrian Köprüsü (Ponte Sant Angelo) ’nden de Tiber nehrini bir rastlantıyla geçtim. Bernini Meleklerini de rastlantıyla gördüm, sonra aşksız da olsa yolumu bulabildim! Ponte Milvio Köprüsü ise aynı adı taşıyan romanda iki sevgilinin adlarını yazdıkları kilidi bir sokak lambasına asmaları ve anahtarını Tiber nehrine atmalarıyla anılır. Aşk kilitlerini dünyaya yayan sembol köprü olarak bilinir. Bilindiği gibi, Avrupa’da yaya olarak geçilebilen köprülerin demirlerinde (anahtarı nehirlere atılmış) kilitler asılıdır. Böylece aşk, köprüler ile sonsuzluğunu yansıtır gibidir, insanlara! Floransa’daki Eski Köprü, Ponte Vecchio’yu da gördüm, şükürler olsun. Gizli geçitleri göremesem de öyküsünü dinledim. Prag’da Charles Bridge köprüsü üzerinden de yürüdüm, Vitava Nehri üzerinde. Almanya’da Einstein’ın doğum yeri Ulm’de,Tuna Nehri'nin başlangıç noktası olanköprüleri görebildim ve eskiyi yeniye bağlayan köprülerden geçebildim. Tuna nehrinin son durağını da göreceğimi ümit ediyorum.Berlin’de,

Dresden’de, Lübeck’de güzel köprülerden geçtim. Hollanda’da Amsterdam’da hep köprüleri turladım. Biliyorum, görmediğim ve değinemediğim ünlü köprüler pek çok... Böyle olması heyecanımı sürdürmemi sağlıyor, öte yandan!

Drina Köprüsü ise görmediğim halde İvo Andrić’in romanını okuduğum için beni etkiledi. Drina Köprüsü, eski Bosna’da yaşayan herkesin paydaşı olduğu bir yaşamı gösterir, bize. Yerel/ulusal olanı geride bırakıp kültürel çeşitliliğin içinde yaşamaya insanları zorlayan büyük ölçüde savaşlardır. İnsanları göçlere zorlayarak çok kültürlü, çok dinli, çok dilli yaşamları yok eden de yine savaşlardır. Osmanlı’nın en parlak döneminde üç padişaha sadrazamlık yapan Sokollu Mehmet Paşa tarafından 1571-1577 yıllarında Mimar Sinan'a yaptırılan bu köprünün hem teknoloji tarihi hem de dünya kültür tarihi açısından büyük önem taşıdığı belirtilir. Drina Nehri üzerinde Bosna Hersek’in doğusundaki Visegrad şehrinde dönemin koşullarında yaptırılan bu tarihi köprünün UNESCO tarafından 2007 yılında Dünya Kültür Mirası Listesi'ne alındığı ve aynı zamanda dünya kültür mirası içinde yer alan 6 tarihi köprüden biri olduğu da biliniyor.

Bir gün düşündüm, farklı kültürlerden gelen insanların aralarında iletişim köprüleri kurarak birbirlerini tanıması ve anlamasıyla insanlığın ortak bir bilince erişim olanağı olabilir mi, diye. Sanatla, olanaklıdır, bu kuşkusuz. En güzel köprüler müzikle, resimle, şiirle, öyküyle, romanla, filmle kurulan köprülerdir, insanlar arasında. Ve insanlarla bir köprü kurmadan iletişimsiz, damarsız yaşamak bence acı verici! Kendinizi yabancı hissettiğiniz bir ülkede, farklı kültürler arasında anlayış geliştirmeye çalışılması yerine kimi dayatmalar ve düşünceyi ifade etmede sınırlamalarla karşılaşmak acı verici... Aynı dili konuşabileceğiniz bir eşiniz, sevgiliniz ya da arkadaşınız olsa bile üzerinde birlikte yürüyebileceğiniz ya da farklı uçlardan yürümeye başlayarak bir yerinde

başka insanlarla buluşabileceğiniz, iletişim kurabileceğiniz bir köprü yoksa, acı verici.Yalnızca, “Ah sevgilim, kimse değilim, sadece yeryüzünde bir yolcuym, Drina köprüsünden geçmekte olan bir yolcu” (Bu tümce, ‘Drina Köprüsü’ adlı yapıttan alıntı.) gibi bir şeyler söyleyebilmek için de olsa bir köprünün varlığı anlamlı. Bizim köprülerimiz ise üzerinde yürümek ya da bisikletle geçmek için değil, bir araçla hız yapıp önündeki aracı sollarken bir de küfür savurarak geçmek için var gibi görünüyor, şimdi gözüme.

Oysa köprüler, sınıflar arasında, insanlar arasında, diller arasında, metinler arasında, sanat türleri arasında, kültürel varlıklar arasında, birbirinden koparılan ayrıştırılan her şeyin arasında bir olanak bence. Yaşayarak ve yazarak kendi deneyimlerimle bu gerçeği kavradığımda iletişimin, bütünsel yaklaşımın ve eytişimsel farkındalık yaratan üst gerçekçiliğin önemini anladım. Ve beynimizdeki köprünün işlevini yeniden sağlayabildiğimizde özgürce düşünebilmenin ve yaratıcılığın kısıtlanmasıyla oluşturulan tek boyutluluğun yanı sıra tek yönlü görü ve tek dalda uzmanlık sağlayan eğitimlerle dayatılan yeterlik bölünmesinin önüne geçebilmek de olanaklı.Öte yandan, köprüleri kurabilmek isteği, yaşamın sert gerçekliği ile yazının düşsel dünyası arasındaki geçişleri sanata dayalı olarak dengelemek ya da bilim ile felsefe arasında koparılan bağları birleştirme isteği gibi de görünüyor, bana.Köprü kurmak isteğim; iki alan, iki yaka ve iki beyin arasındaki erişilmezliği aşmak isteğinden de kaynaklanıyor. Şimdi kolayı var diyorsunuz: ‘Yapay olarak oluşturulmuş sosyal iletişim ağında çok yaka ve çok beyin arasında sınırsız iletişim olanaklı.’ Evet, farklı kültürlerden insanlarla paylaşıma girer, resimlerinizi, becerilerinizi, düşüncelerinizi yansıtırsanız pek çok beğeni de alabilirsiniz., iletişim ağlarında. Ancak, sonra yanınıza yönenize bakarsanız pek kimseyi göremezsiniz. Emek

vererek dostluğa ve sevgiye dayalı sağlam bir köprüyü yapılandırmışsanız, çevrenizde birkaç kişiyi görme olasılığınız var tabii.

Peki, Mimar Sinan'ın diğer köprüleri neredeydi? Büyük Çekmece Gölünün Marmara Denizine açıldığı yerde yapılandırılmış olan yirmi sekiz kemerli Mimar Sinan Köprüsü (Kanuni Sultan Süleyman Köprüsü) üzerinden henüz yürüyerek geçip gidememiş olmama ne demeli, peki? Ne yazık ki, her şeye karşın güzel ve eşsiz İstanbul'da bu gibi tarihi yapıların ve kültürel varlıkların çevresindeki korkunç düzenlemeler ve itici yapılarerişimi zorlaştırıyor. Yine Silivri'de bir Mimar Sinan Köprüsü daha var, pek değeri bilinmeyen, üzerinden yüründüğünde dışarıda kalmış gibi çevreyehüzünle iç geçirerek bakılan! Sonra Haramidere Köprüsü var, E-5 karayolunda hapsolmuş, işlevsizliğine ağlayan! Otoyolların gölgesinde bırakılan bu köprüler, yine de her kim görürse Mimar Sinan'ın Avrupa'ya giden yollar üzerinde ağır yük taşıyan estetik tasarımını ve kalıcılığını haykırıyor!

Ve iki beyin lobu arasındaki bilgi alışverişini ve iletişimi sağlamak üzere var olan "corpus kallosum"unaslında en önemli köprü olduğu biliniyor. Beynin de evren gibi bütünsel olup ilişkilerinin düzenli ve sistemli olduğu belirtiliyor.Yüz milyar civarındaki her bir nöronun tıpkı gökyüzündeki yıldızlar, yeryüzündeki maddeler gibi birbirleriyle ilişkili olduğu öne sürülüyor.Bence insan beyninde, insan ile koparıldığı doğa arasında aşkın bir dille ve her gün yeniden insan ile insan arasında aşkın ve sevginin diliyle, dünyadaki diğer insanları anlamak üzere kültürlerarası iletişimle vegeleceğe yönelik güzel tasarımlarla yeni köprülerin kurulması gerekli görünüyor.

Sevmeyi öğrenmek !

TUNCA TÜNAY

Bu gün 14Şubat Dünya Sevgi Günü.Ama çoğumuz bu günün adını “Sevgililer Günü” olarak biliyoruz. Sevgiden çok sevgili üstüne yoğunlaşıyor, daha günler önceden, bu günü sevgilimizle nasıl geçireceğimiz, onu hangi armağanla mutlu edebileceğimiz ne armağan alacağımız başımıza dert oluyor. Son yıllarda, sevgililer gününde armağan almak modası bir zorunluluğa dönüştü de sevginin göstergesi bu armağanlar oldu sanki. Başka bir deyişle sevgimizin kanıtı oldu verdiğimiz ya da aldığımız armağanlar. Tüketim toplumu böylesi özel günlerde var gücüyle tüketmeye yönlendiriyor bizi.

Keşke bu gün sevgi konusuna yoğunlaşacağımız bir gün olsa. Sevginin insana katacağı değerler gündeme gelse böyle günlerde.

Sevgili eşim üniversite öğrencisi olduğumuz yıllarda bir doğum günümde bana Erich Fromm’un“Sevme Sanatı” adlı kitabını hediye etmişti. O zamandan bu yana ara ara yeniden okuyorumbu kitabı. Erich Fromm, bu kitabı neden yazdığını önsözde şöyle açıklıyor. “Sevgi üstüne hep bir şeyler yazılacak, çünkü sevgi insan doğasının bir gereksinimidir. Bu nedenle de sevgiden söz etmek, boşuna konuşmak değildir.”

Son yıllarda sevgiden çok sevgili üstüne yoğunlaştığımız, özellikle sevdiğimizden alacağımız ya da onlara vereceğimiz armağanlar gibi sığ bir alana sıkıştırıverdiğimiz bu günde, sevgi konusuna Erich Fromm’un Sevme Sanatı adlı eserini kaynak alarak yaklaşmak istiyorum.

Erich From, Sevme sanatı adlı eserinde, konuya sevginin her insanda var olan değişmez ve gerçek bir gereksinim olduğunu ve bu nedenle sevgi üstüne

düşünmenin önemini vurgulayarak giriyor ve öncelikle aşağıdaki soruyu yanıtlamaya çalışıyor.

-Sevgi yaşanması rastlantılara kalmış, insanın şansı yardım ederse "tutulacağı " tatlı bir duygu mudur? Yoksa sevmek bir sanat mıdır?

Sevginin rastgele bir duygu değil de bir sanat olduğunu ve diğer sanat dalları gibi öğrenilmesinin bilgi ve çabaya dayandığı tezini savunan Erich Fromm kitabında şöyle diyor: “Hepimiz sevginin çok önemli olduğunu düşünür ve onun açlığını çekeriz de sevgi konusunda öğrenmemiz gereken bir çok şey bulunduğunu pek düşünmeyiz nedense. Çoğumuz için sevme sorunu, kişinin kendi sevme yeteneğinden çok nasıl sevebileceği yani sevilme sorunu olarak değerlendirilir. Öncelikle sevillecek nesneyi bulabilmektir amaç. Yani önemli olan nasıl sevimli olabileceğimiz ve kendimizi sevdirebileceğimizdir. Sevgi konusunda bir diğer yanlış tutum da aşık olma eyleminin sürekli sevme durumuyla karıştırılmasıdır. Sevgiye bu yaklaşımla bakıldığında, sevmenin başarısızlıkla biten bir eylem olacağı kaçınılmazdır. Ne olabilir bu başarısızlığı yenmenin yolu? Sevmenin tıpkı yaşamak gibi bir sanat olduğunu onaylamak ve onu öğrenmemiz gerektiğini bilmek.

Fromm’a göre sevgi ; kişinin bütünlüğünü ve bireyselliğini yitirmeden diğer insanlarla birleşmesini sağlayan bir güçtür. Böyle baktığımızda sevginin bir etkinlik olduğunu gözlemleriz.Bir başka deyişle sevgi bir şeyin içinde var olmaktır, bir şeye kapılmak değil. Sevginin en önemli etkin özelliği verici olmaktır. Sevgi, verdiğimiz şeyin yaşaması, gelişmesi için duyduğumuz etkin ilgidir. Bu etkin ilginin olmadığı yerde sevgi var olamaz.İlginin temel ögesi ise sorumluluktur. İlk bakışta kişiye dışarıdan yüklenmiş bir yükü andırır sorumluluk. Ancak yürekten gelen bir sorumluluk duygusu karşısındaki insanın ruhsal gereksinimlerine yanıt verebilir.

Fromm’a göre sorumluluk; sevginin diğer bir ögesi olan saygıyla donanımlı değilse, kısa sürede zorbalığa ve kendine bağlamaya dönüşmesi kaçınılmazdır. Saygı duyabilmek bağımsız bir iç yapısı gerektirir. Bir başka deyişle karşısındaki insanı koltuk değneği yapmadan yürüyebilmek için gereklidir bağımsız ve özgür olmak. Saygı duyabilmek için kuşkusuz iyi tanımak zorundayız karşımızdaki insanı. Yani bilginin önderliği olmadan ilgi ve

sorumluluk olamaz. Sevme sanatının öğrenilmesinde temel olan tutum etkinliktir. Daha doğru bir söyleyişle , iç etkinliği! İç etkinliği insanın güçlerini yaratıcı biçimde kullanmasıdır. Sevgi bir etkinliktir. Seviyorsam, sevdiğim kimseye sürekli etkin bir ilgi duyarım.Bu ilgi yalnız onun için değil aynı zamanda benim içindir de...Tembellik edersem, her zaman akıllı ve uyanık olamazsam, sevdiğim kimseyle canlı bir bağlılık kuramam hayatımda diye düşünebilmektir, iç etkinliği .“

Sevme Sanatı adlı bu kitabı dikkatlice okuduğumuzda sevgi konusunu değerlendirmenin pek de kolay olmadığını ve sevginin sıradan bir şey olmadığını göreceğiz. Ve yine göreceğiz ki sevgi yalnız bir insana bağlılık değildir. “Sevgi bir tutumdur. İnsanın dünyaya bağlılığını gösteren bir kişilik yapısıdır .” Bir kimseye gereksinim duyduğumuz için bağlanmak değildir sevgi. Sevdiğimize, onu sevdiğimiz için gereksinimimiz vardır. Özgür ve bağımsız olarak tanıdığımız ve saygı duyduğumuz insanı seçerek sevebildiğimizde sürekli yükselen bir ivmesi olacaktır yaşam gücümüzün. Bir kişiye duyduğumuz sevgi bizi insanların tümünü sevmeye yönlendirecektir. Kişi yalnız bir kimseyi seviyor, onun dışında herşeye ilgisiz kalıyorsa bu bencillikten de öte hastalıklı bir ilişki yaşamaktır. Bencilce ve duvarlarımızı başkalarına kapatarak sadece sevilen kişiye yöneldiğimizde ilk kaybedeceğimiz şey özgürlüğümüz ve öz saygımız olacaktır. Eğer birisini gerçekten seviyorsam; herkesi severim, evreni severim, yaşamı severim! Seni seviyorum, sende kendimi seviyorum ve sende tüm evreni seviyorum diyebildiğimizde, sevgi doğa üstü güçlerini gösterecektir.

14 şubat Dünya Sevgi Gününde keşke sevgililerimize tektaşlar yerine sevmeyi öğreten kitaplar armağan edip o kitapları birlikte okusak. O zaman göreceğiz ki, sevmek bir sanat ve öğrenilebilir bir yaşam biçimidir. Bireylerinin sevme sanatını öğrendiği toplumlarsa sevginin birleştirici gücü yardımıyla birbirinden ayrılmaya razı olmayan,özgür, öz güvenli ve öz saygılı fertlerden oluşanbir toplum olacaktır.

Düşünmesi bile ne güzel değil mi?

KENTİMİZ KENDİMİZDİR

GÖKHAN ÇAĞLAYAN

Kentimi niye sevmem!: Burada doğdum, büyüdüm, yaşıyorum. Başka yerde yaşayasımsa yok. Son yıllardaki yapayalnızlığımın karşın kentimi kaldırımlarına varasıya severim. Buraya değgin ne çok anım vardır! Bütün o yaşantıları anımsayabilmek, anımsamak, anımsayı-anımsayıvermek güpgüzeldir. Yok, geçmişte yaşamam. Yalnızca kendi geleceğim için de, kentimin geleceği için de kaygılanmaktayım. Gene de, *daha* değme nenin yit(iril)mediğini bilirim. Şunu da bilirim: Kendimden, kentimden yarına birtakım güzellikler kalacaksa, bu yaşam sürülmeye değerdir. Böylece güzellik yaşamın anlamı olup çıkar. Kentlerin de güzeli vardır, güzelsizi vardır. (Eski ozanların yazdıkları “kent güzellikleri” nedensiz değildir.). Dahası, en güzel kentin bile güzelsizlikleri bulunur. Bu bakımdan değme kent bir gözgüdür. Demek içinde yaşayanları yansıtır. Öyleyse, şunu şuracıkta söylemem gerek: Kentimiz kendimizdir; kendimiz kentimizdir.

Demek örneğin kentinizdeki kirlilikten yakınıyorsanız, kendinizden yakınıyorsunuzdur. Şundan ötürü..: Kendisi kirli olan, kentini kirletir. Nitekim günümüzde kentler pislikten geçilmiyor. Gürültü kirliliğiye caba. Bence bütün bu sorunlar içsel kirlilikten kaynaklanmakta. İçiniz ne denli kirliyse, çevrenizi o denli çok kirletirsiniz anlayacağınız. Bunun tersi de doğrudur. Ne olursa olsun; kendimiz ile kentimiz arasındaki bağıntı, giderek bağlaşımla yadsınamaz. Bundan dolayı, bayındır kentlerde uygar kişiler yaşarlar ya da uygar kişilerin yaşadıkları kentler bayındır olur. İleti alındı sanıyorum. Toplum bireylerden oluştuğu gibi, kenti kurup biçimlendirenler, demek güzel ya da güzelsiz kılınlar – tek tek ya da toplu durumdaki – kişilerdir. Kişilerin bireyselliklerini yitirip yığınlara dönüştükleri bu çağda, düzende kendine düşeni yapmanın ne denli *güç* olduğunaysa varın, siz düşünün. Kısacası, gitgide büyüüp kalabalıklaşıyor olan kentlerde kendimizi yitirmemiz işten değildir. Doğallıkla “kendimiz” diye bir nen varsa, kaldıysa...

Bugün kentlerimiz birer sorunlar yumağı durumunda bulunuyor. Burada söz konusu sorunların bir dizelgesini sunmak, okumak bile beni de, okuru da yorar. Bundan ötürü, varolan sorunları dizelgelemek yerine bellibaşlı birkaç soruna değinip geçeceğim. İlk ağızda – yukarıda sözünü ettiğim – kirlilik sorununu ele alayım. Gerçekten kentlerimiz ne denli kirli! Kuşkusuz kirliliğin de türleri var. Bu bağlamda sözü pek edilmeyen bir kirlilik türü bulunuyor: “dilsel kirlilik”. He, işyeri adlarının çoğu yadlaştı. Dahası, gereksiz el sözcükleri, özellikle İngilizce-kökenli sözcükler günlük konuşma diline dahi sızdı. Ayrıca konuşmalar da, yazılar da dil yanlışlarıyla dolu. Üstelik sövgücülük çoğunluk için son-kerte olağan duruma geldi ib. Peki, neden böyle oldu? Gerçekte bu sorunun yanıtını vermek o denli güç değil: Toplumumuz ülküsünü yitirdi. Böylece kendisinden geçti. Buysa toplumun çok kötü bir duruma düşmesine yol açtı. Gidişin yaman mı yaman olduğuydu ortada. Bireyin tek başına yapabilecekleri, söz konusu sorunu çözmeye yet(e)mez. Doğrusu, toplumsal sorunlar bireysel düzlemde çözülemez. Öyleyse, ellerimizi kollarımızı bağlayıp olup bitenlere izleyici kalacak mıyız? Demek Türkçenin elden gitmesine olur verecek miyiz? Yoksa Türkçe, bütün olumsuzluklara karşın yaşayakalacak mı? Bu soruların yanıtlarını süreyle verebileceğiz. Bu arada kentimiz günden güne, kıpıdan kıpıya *kirlenecek*. Yazık ki!..

İkincileyin “kentsel bölüşüm” sorununu ele alayım. Sözümona depreme-dayanıklı yapılar kurmak üzere başlatılan bu uygulama, yapı yüklenicilerinin daha çok varsıllaşmalarından özge bir sonuç vermedi. Doğallıkla bu arada kentimiz geçmişçel dokusu berelenerek güzelsizleştirildi. Bütün bunlar usalmaz bir duygusuzluk içinde yapıldı, şimdi bile yapılıyor. Oysa bir yapının yaşı değil, sağlam olup olmaması önem taşır. Bundan ötürü, sağlam bir yapıyı getirim tutkusuyla yıkıvermek değil, değerbilirlikle – ne yapıp ederek – korumak gerekir. Unutmayalım: Bir yapı yıkıldığında, nice anı yıkılmış olur. Anılarsa bizi yaşamda tutan etmenlerden sayılır. Demek kaçak, onarılamayacak denli yıkkın yapılar dışında hiçbir yapının yıkılmaması gerekir. Deprem çekincesi, kentlerimizi darmaduman etmenin bağışlatıcı nedeni değildir, sayılamaz. Yerel yönetimlerinse yapı ortaklıkları için “emeksiz gelir” kaynağı olagelen kentsel bölüşüme, değil arka çıkmak, var güçleriyle karşı koyması gerekir. Kuşkusuz *gerçekten* kamu yararı gözetiliyorsa...

Üçüncü olarak aşırı kalabalıklaşma sorununun sözünü etmem gerek. Yeryüzü *şimdiden* aşırı kalabalıklaşmış bulunuyor. Kentlerimizse bu kalabalıklaşmadan alabildiğine olumsuz bir biçimde etkilendi. Kişinin bulunduğu yerde sorun vardır. Demek değme kişi bir sorundur, bin sorundur. Bundan ötürü, çocuk yapmaya – düzce, kesinlikle – karşı olduğumu açıkça söyleyeyim. Peki, son-kerte sorumsuz bir biçimde üremeyi sürdürenlere ne demeli!? Sözlerin anlamını, önemini yitirdiği bir çağda yaşıyoruz. En iyisi çocuksuzluktur. Gelgelelim bunu onlara anlatamazsınız. Buysa kentimizin sorunlarının çoğalarak var olagideceği anlamına gelir. Kurtuluş yoksa da bireysel düzlemde yapılabilecek nenler yok değil. Örneğin çocuksuz olmak gibi. Yaşam çığırından çıktı ya da çıkarıldı. Artık kimse yaşamı kolay kolay sürülesi bulamaz anlayacağınız. Kentimizin yaşanamaz duruma gelmesiye bir düşgelim değildir. Bence bu bile “bağıntılılık kuramı”nı tanıtılar. Daha ne!..

Çevrenize şöyle bir bakarsanız, nitelikli kişilerin ne denli az olduklarını görürsünüz. Kentlerimiz kalabalıklaştıkça kalabalıklaştı ya, nitelik sorunu – özellikle kişi düzleminde – çözümsüz kaldı. Başka bir deyişle, nicelik artarken, nitelik özdeş ölçüde iyileş(e)medi. Doğallıkla kent uygarlık anlamına gelir. Ancak, kentlilerimizin yüzde kaç *gerçekten* uygarlaşabildi ola? Uygarlık ilk ağızda okumayı, yazmayı, düşünmeyi gerektirir. Kentteşlerimin çoğunluğu – ola ola – tüketim toplumunun bireyleri oldu. Aydın kesimse ufacık bir azınlıktır. Şimdi, azınlığın çoğunluğa egemen bulunmasını isteyecek değilim. Dileğim aydın kesimin olabildiğince çok büyüyüp etki alanını genişletmesidir. Şu var ki, ülkemizde “bilmesinlercilik” güdüldüğünden, dileğimin gerçekleşmesi olanaksız. He, durumlar, koşullar alabildiğine elverişsiz. Gene de, umutsuzluğa kapılıp eli kolu bağlı olarak oturmak sorunları çözmez. İyisi mi, ben burada okura olumlu iletiler vermeye çalışayım. Ötesi onun bileceği iştir.

Biz niteyse, kentimiz öyle olur. Kentimize ilişkin yakınmalar gerçekte kendimizle ilgili sorunlardır. Kentlerini *yaşanmaz* bulanlar söz konusu yaşanmazlıktaki sorumluluklarını hiç düşünüyorlar mı ola? Kaldı ki, salt yakınmak, kentimizi daha yaşanası kılmayacaktır.

Kişiler var oldukça sorunlar var olacak, kişiler çoğaldıkça sorunlar çoğalacaktır. Bir kenti oluşturan dayantısal etmen toplumsallıktır. Bizim toplumsal bilincimiz

ne düzeyde? Birliktelik ile değginlik duygularını besleyebiliyor muyuz? Yoksa “Kim kime, dum duma!” yargısının ötesine geçemiyor muyuz? Bütün bu sorunların dingince yanıtlanması gerekir. Şu bir gerçek: Kentleşmemiz sağlıklı değil. Bundan ötürü, kentlerimiz sorunlarla dolup taşmakta. Ne yapmak gerek? sorusunun yanıtını değme birimiz kendimizce verme baskısındaız. Çok geç olmadan, demek uygarlık yok olmadan yapacağımızı yapmalıız. (Uygarlık yok olursa, geriye doğa değil, bir yıkıntı kalacaktır.). Şunu anımsatmamda yarar var: Binlerce yılda kurulmuş uygarlık bir çırpıda yok edilebilir. He, ağzı iyiye açmak gerek. Ancak, ayağı denk alıp usu başa devşirmek gerektiğı ortada. Avuntumuz şu olabilir: Daha değme nen yit(iril)medi. Kendi umut ışığımızı kendimiz yakma baskısındaız. Dahası, bu “alçak düzeni”ni yarın için değil, bugünden yıkmamız gerekiyor: Yarın çok geç olabilir.

Yaşamı çığırından çıkardılar, dedim. Kentlerse büyük ölçüde yaşanmazlaştı. Gelgelelim bu güngenden sonra dağ başlarında ya da inlerde yaşayacak değiliz. Demek tek yol, kentleri yaşanır kılmadır. Bununsa gerçekleştirilmesi kentlilerin niteliklerinin yeğleştirilmesine bağı. Demek örneğın doğru bir çevre bilinci edinme çevre kirliliğının kaldırılıp önlenmesi için başkoşuldur. Kendi dilimizi düzeltip özleştirmemiz kentlerdeki dil sorununu çözme yolunda bir adım atmamız demektir. Örnekler çoğaltılabilir. Ancak, kentlerimizi birer “yağızyer” olmaktan çıkarmak istiyorsak, birtakım nenler yapmamız gerektiğı ortada. Gidişi kötümsemek bu sorunu çözmez. Değme kentteşimizin niteliğini iyileştirmek üzere çaba harcamalıız. Kendimiz de bir kentteş olduğumuza göre işe kendimizden başlamalıız. Doğrusu, etki alanımız kendimizle ereylidir. Öyleyse, bu denemeyi başlıktaki savsözü yineleyerek bağlayayım: Kentimiz kendimizdir. Kendimizse kentdişı bir yaşamı düşünemeyecek denli çok kentimizle bütünleşmişiz. Kendi kentimize *kendimiz* kötölük yapmayı bırakalım, yeter. Doğallıkla kendimizi biraz olsun sayıyor, seviyorsak...

PEYAMİ SAFA VE MODERNİZM (I)

Haz.: Hüseyin İhsan Dinç

Yazınımızın/edebiyatımızın önemli yazarlarından olan Peyami Safa çok yönlü bir yazar olup, klasik, modern, polisiye roman gibi her çeşit yazınsal/edebi türü başarı ile denemiş, ayrıca değişik alanlarda yazılar yazmış ve okurlarına, bir ahlakçı olarak,gündelik sorunlarla nasıl savaşımlar vermeleri /mücadele etmeleri gerektiğini göstermiştir.

Ben bu sunumda Peyami Safa'nın daha çok modernizm hakkındaki yazı ve romanlarından söz edeceğim. Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet dönemine geçen bir dönemde yaşayan Peyami, modernliğin getirdiği toplumsal altüstleri kendine özgü/has üslubu ile dile getirmiştir.

O gerek romanlarında, gerekse gazete yazılarında ve okurlarına yazdığı mektuplarda kendine göre bir modernizm tanımlamasında bulunmuştur. Modernizmin en önemli belirtisinin toplumda kadının rolü olduğunu düşünerek eserlerinde kadınlara verdiği yere değindim.

Toplumumuzda modernizmin nasıl algılandığını bizzat Peyami Safa'nın okurlarının tepkilerinden, ve Peyami'nin onlara verdiği yanıtlardan/cevaplardan anlaşılabiliyor.

Son derece modern bir yazınsal/edebi tür olan ve toplumsal çöküşü en iyi yansıtan romanların polisiye romanları olduğunu düşünürsek, Peyami Safa'nın Server Bedi mahlası ile yazdığı polisiye romanları ayrıca incelenmeğe değer. Onun romanlarındaki ilginç kadın tipler ve muhafazakar kesimin çağdaş

kadına nasıl baktığını yansıtır. Peyami Safa Fransız polisiye roman yazarı Georges Simenon gibi hem psikolojik hem de polisiye romanlar yazmıştır ancak, yazarın toplumumuzdaki konumu açısından, yabancı meslekdaşı Georges Simenon, çok satan bir yazar olarak kendisinden çok daha büyük bir maddi rahatlığa ulaşmış ve şöhret kazanmıştır.

İki yazarın ortak yönleri olan üretkenliklerinin yanısıra, dönemlerindeki aydınlar tarafından, her ikisi de iktidar yanlısı veya siyasi açıdan ilgisiz olmakla suçlanmış/itham edilmişlerdir. İlginç bir rastlantı olarak iki yazarın da hayatlarında benzer felaketler olmuş, Peyami Safa oğlunu, Georges Simenon da kızını kaybetmiştir.

Başarılı bir polisiye roman olan ve aynı zamanda güzel bir kara film örneği olarak filme alınan “Selma ve Gölgesi”nde, modernizmin bir yan ürünü olan, ve yazınımızda/edebiyatımızda az görülen suçlu kadın profili öne çıkıyor.

Peyami Safa ve modernizm derken, kahramanlarından Cingöz Recai ve sekreteri Jale’nin Merih gezisi, bilimkurgu ve polisiye romanlarının ilginç bir karışımıdır. Belirgin yetersizliklerine karşın, Cingöz ve Jale’nin Merih maceraları ileriye dönük bilimsel gelişmeleri yansıtmaları açısından ilginçtir. Bu bilim kurgu eserinde Peyami’nin parapsikoloji ve psişik deneyler hakkında, yalın/sade bir üslup ile aktardığı bilgiler yazarın teknolojik gelişmeleri ne denli yakından izlediğini gösteriyor.

Modernizmin getirdiği olumlu ve olumsuz öğelerin/unsurların arasında, toplumun her kesimini denetleyen, totaliter bir yönetime doğru gidişin tehlikeleri de Peyami Safa-Server Bedi’nin bu eserinde yer alıyor. Cingöz ve Jale, Melih Cevdet Anday’ın yazdığı roman Gizli Emir’den tam yirmi yıl önce, her şeyi kapsayan, güçlü bir Merkez’den aldıkları benzer bir Gizli Emir’den kurtulmağa çalışıyorlar.

Birçok araştırmacıların vurguladığı gibi Peyami’nin tutkuları vardı, kavgaları da, çünkü onun hırsı okurlarına engin bilgisinden bir şeyleri aktarma isteği idi.

Peyami Safa’nın okurlarını aydınlatma tutkusu, belki de yaşantısının ana tutkusuydu, evladının zamansız ölümü ile ölüm ötesinin kapılarını aralayana dek/kadar.

Bu araştırmada, Peyami Safa'nın yapıtlarındaki/eserlerindeki modernizm olgusu üstünde durulmuş, konunun daha iyi anlaşılması için de Peyami Safa'nın yapıtlarından/eserlerinden alıntılar yapılmıştır..

Peyami Safa ve Modernizm

Yaşamı/Hayatı

Yapıtları/Eserleri

Peyami Safa'nın eserlerinde modernleşme ve kadın kimlikleri

Peyami Safa ve okur telefon ve mektupları

Peyami Safa'nın polisiye romanları ve modernleşme

Peyami Safa ve yabancı meslekdaşı Georges Simenon hakkındaki görüşleri

Selma ve Gölgesi

Cingöz Recai Merih'te

Son değerlendirme; Peyami Bey yalnız mı kaldı?

Kaynakça

Yaşamı/Hayatı

Peyami Safa (2 Nisan 1899- 15 Haziran 1961) Cumhuriyet dönemi Türk kültür, sanat, yazın/edebiyat ve düşünce yaşamında/hayatında yapıtları, düşünceleri, polemikleri, sıkıntı ve hastalıklarla geçen yaşamı ile dikkate değer yazınsal/edebi kişiliklerden biridir.

Peyami Safa, sanatkar bir aile ocağının çocuğudur. Dedesi şair Mehmet Behçet Efendi'dir. Babası da, Muallim Naci'nin “ Şair-i Mader-zad” (anadan doğma şair) unvanını verdiği İsmail Safa'dır. (1867-1901) Annesi ise daha sonra, yazılarında takma ad olarak kullanacağı adın sahibi Server Bedia Hanım'dır.

Peyami Safa bir buçuk- iki yaşlarındayken arka arkaya hem kardeşini, hem de babasını yitirmiş/kaybetmiş (1901) , öksüz bir çocuk olarak yaşama atılmıştır.

İkinci Meşrutiyet yıllarında çocuk Peyami'nin sağlığı bozulur ve çok ağır bir hastalık geçirir. Babasızlık, bakımsızlık ve hastalıklar iç dünyasında endişe ve korku fırtınalarının esmesine neden olmuştur. Eğitimi devam ederken dokuz yaşında, sağ kolunda ortaya çıkan kemik veremi yüzünden uzun bir hastalık dönemi geçirmiştir. 1910'da başladığı Vefa İdadisi'ni bu hastalık ve geçim darlığı nedeni ile bırakmak zorunda kalmıştır. “ Bir mekteplinin hatıratı- Karanlıklar Kralı (1913) adlı ilk kitabını Vefa İdadisi'ndeki öğrenciliği sırasında çıkardı. Bu kitap aynı zamanda çocuklara öğretmenlik yapmaya başladığı devrin ürünüdür.

Tiyatro eğitimi almak için Darülbeyti sınavlarına girdi, kazandı, ancak maddi sıkıntılardan dolayı devam edemedi (1914) Tiyatro ve oyunculuk eğitimi almamasına karşın/rağmen Server Bedi mahlası ile yazdığı Cingöz Recai ve benzer polisiye romanlarında tiyatronun sahneleme yöntemlerini kullanmış ve beklenmedik gelişmelerini yansıtmış, kişilerine de sık sık kılık değiştirtmiştir. 1.nci Dünya Savaşının ilk yıllarında Posta- Telgraf Nezareti'nde göreve başlayan Peyami Safa çok kısa süren memuriyet döneminden sonra öğretmenliğe başlar.

Bu arada kendi kendine Fransızca öğrenir ve çeviriler/tercümeler yapar.

Peyami'nin genç yaşta Larousse okuması ve Fransızca öğrenmesi dönem aydınlarının batı kültürüne bilimsel açıdan ulaşmak için başvurdukları yöntemlerden biridir. Peyami Safa'nın genç yaşta edindiği ilgi alanları ilerde kazanacağı sıra dışı ve büyük edebiyatçı özelliklerinin adeta habercisidir.

On dokuz yaşına kadar geçmişini şu şekilde özetler:

“Benim şuurum(bilincim) bir facia atmosferinde doğdu. Ben iki yaşında iken, babam ve kardeşim Sivas'ta on ay içinde öldü. Böyle kısa bir fasıla ile hem kocasını hem çocuğunu kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmaya çalıştım. Belki bütün kitaplarımı dolduran “bir facia beklemek vehmi(kuruntusu)” ve yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir. Dokuz yaşında başlayan bir hastalık ve on üç yaşında başlayan hayatımı kazanmak zarureti(zorunluluğu), beni hayattan evvel, kendimi anlamaya ve yetiştirmeye mecbur bir küçük insanın tamamıyla hayali zaruretlerden(zorunluluklardan) doğma bir terbiye, psikoloji ve felsefe tecessüsü (ilgisi) ile doldurdu. On dokuz yaşına kadar hem kendime hem de

muallimlik(öğretmenlik) ettiğim mekteplerde çocuklara bir rehber olarak yaşadım. Harb-i Umumi ortasında on beş yaşında muallimlik (öğretmenlik) ediyordum.”

(Peyami Safa, Hayatı ve Eserleri; Cahit Sıtkı Tarancı, 1940, İstanbul)

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu adlı yapıtı/eseri çocukluk ve gençlik dönemlerinden birçok izler taşır. Bu romanında yaşadığı umut, umutsuzluğu, sevinç ve felaketlerini bir arada vermiştir.

“ Ben de o muayene odalarının önünde senelerce bekledim. Benim yanımda büyüğüm de yoktu. Yalnız başıma parmaklıklı kapıdan içeriye girerdim, dokuzuncu hariciye koğuşuna doğru ağaçların bile sıhhatine(sağlığına) imrenerek yürürdüm, camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışarak yuvarlanan parıltıları arasında o dehlize girerdim ve

yalnız başıma bir köşeye ilişirdim, kımıldamazdım, susardım, beklerdim, korkudan büzülürdüm, rengimin uçtuğunu hissederdim.”Peyami Safa Dokuzuncu Hariciye Koğuşu s. 9 Peyami’nin uzun yazarlık hayatı bu şekilde henüz on dört on beş yaşlarında başlar.

Kardeşi İlhami ile Yirminci Asır adlı bir akşam gazetesi çıkardı. Bu gazetede ilk öykülerini/hikayelerini imzasız yayınladı. (1919) Kültür Haftası ve Türk Düşüncesi adlarında iki de dergi çıkardı. Öldüğü zaman Son Havadis gazetesi başyazarıydı.

1914-1961 yılları arasında Peyami Safa, kabına sığmayan bir yazar olarak, hem gerçek adı, hem Server Bedi, Çömez, Serazad, Safiye Peyman, Bedia Servet gibi takma adlarla birçok süreli yayınlarda yazmıştır.

Üstelik ders kitapları, telif ve çeviriler, iki yüze yakın kitap, binlerce yazı...Gazete ve dergiciliğin gerektirdiği her alanda yazmış ve değişik ilgi alanlarını, şiir dışında, her alanda ustalıkla kullanmıştır.

Peyami Safa halk için yazdığı yazınsal/edebi değeri göreceli olarak daha az olan romanlarını “Server Bedi” imzası ile yayınladı. Sayıları 80’i bulan bu yapıtlar/eserler arasında Cumbadan Rumbaya (1936) romanıyla, Cingöz Recai, Tilki Leman ve Çekirge Zehra polisiye roman dizileri en ünlüleridir.

Peyami Safa'nın fıkra ve makalelerinde sağlam bir mantık dokusu ve inandırıcılık görülür. Romanlarında olaydan çok kişilik incelemelerine önem verir. Toplumumuzdaki ahlak çöküntüsünü, çağdaş uygarlığın neden olduğu bocalamayı, kuşaklar ve sosyal çevreler arasındaki çatışma ve çelişkileri dile getirir. Zıt kavramları, duygu ve düşünceleri felsefe ve mizah ile harmanlayarak, ustaca işler.

15 Haziran 1961 tarihinde Çiftehavuzlar'da öldü ve Edirnekapı Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Yapıtları/Eserleri

Peyami Safa hem romancı, hem de araştırmacı, gazeteci ve düşün adamı kimliği ile pek çok dalda yapıtlar/eserler vermiştir. edebiyattan felsefeye, sosyolojiden psikolojiye, tarihe kadar pek çok alanlarda düşüncelerini dile getirmiş, Türk toplumuna gösterdiği hedeflerle, Doğu-Batı uygarlıklarına dair saptamaları ve Türk romanına getirdiği dil ve biçim yenilikleri ile dikkat çekmiştir.

Peyami Safa, Osmanlı Devleti'nin çöküşüne ve küllerinden yeni bir devletin doğuşuna tanık olmuştur. Bu süreçte gerçekleşen büyük dönüşümü ve neden olduğu sancıları iliklerine dek hissetmiş, bunların üstesinden ironi, felsefe ve bilgi ile gelmiştir. Yapıtları/Eserleri de bu büyük değişimin sancıları ile doludur. Ancak hiçbir şekilde çağdaş uygarlığa sırt çevirmemiş, kendi kendine öğrendiği Fransızcası ile o uygarlığı bütünü ile kavramaya çalışmıştır.

Peyami Safa gibi o dönemin yazarları Avrupalı çağdaşları ile eşit düzeyde yazmağa çalışmışlar, kendilerini "üçüncü dünya aydını" gibi değil, bir evren/cihan devletinin mirasçıları gibi görmüşlerdir. Kendilerini çağdaş gelişmelerin dayattığı farklı bir kimlik ile değil, geçmişin bir uzantısı gibi görmek isteyenler tarafından, halen ilgiyle okunmalarının nedeni de budur.

Geçinmek için tek olanağının yazı yazması olması Peyami'yi çok yazmağa sevk etmiştir. Çok ve devamlı yazmak zorunda olan Peyami, her alanda bilgi sahibi olmağa gerek duymuştur. Kendi kendini yetiştirmiş olan Peyami psikolojiden tıbbı, felsefeden sosyolojiye kadar birçok alanda bilgi sahibiydi ancak bilgiyi sırtında bir yük gibi taşımayan, onu bir yaşam tarzı haline getirmiş, gerçek bir aydın/entellektüel ve asıl anlamı ile yazardı/muharrirdi. Her yazısı kuşku

duymadan yazılmış bir cümle ile başlar ve kendi anlatımı/ifadesi ile “sekmeden, aksamadan, sendelemeden ilerleyerek konusunu bir eldiven gibi sımsıcak sarar.”

Peyami Safa yakın tarihimizin Refik Halid, Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi büyük yazarların yanında yer alır. Kendi yaşamı/hayatı da romanlara konu olacak kadar dramatik olmuştur, yoksullukla, hastalıklarla ve zararlı bulduğu ideolojilerle mücadele etmiştir. Gencecik oğlu Merve’yi kaybetmenin acısını da yaşamıştır.

Peyami’nin temel düşüncesi milliyetçilik’ti ve bu hiç değişmemiştir. 1930’larda Kemalist özellikler taşıyan bu milliyetçilik 1940’larda koşullara bağlı olarak Faşizm’e kayacaktı. Ancak 1950’lerde ılımlı bir kültür milliyetçiliğine dönecektir.

“Avrupayı aşmak için, evvela tam manasıyla Avrupalı olmalıyız; onun buhranlarının içinde yaşamalıyız ve onu onunla birlikte aşmalıyız.

- İnsanlık otoritesini bir dünya devletinde mi buluyorsunuz?
- Herhalde, fakat bunun için millet otoritelerinin kaldırılması değil, kalması ve kuvvetlenmesi lazımdır. Çünkü bir taaruz(saldırı), daha üst plandaki bir taaruzla(saldırıyla) birlikte gelişir; vücut organlarıyla birlikte büyür. Bir insanın boyu uzarken gözleri kör ve bacakları kötürüm olmaz.

O halde, devletin birey/fert üzerindeki otoritesi de onu geliştirmeli, yok etmemelidir.

- Şüphesiz. Biraz evvel “fena” kelimesini yok olma değil, “emrinde olma” manasında(anlamında) alınması lazım geldiğini söylememiş miyim? Ne “Ben”ler, ne “Milletler”, ne de “insanlık” yok olabilir. Allah’tan başlayan silsilesi içinde birbirlerini emirleri altına alırlar.”
Matmazel Noraliya’nınKoltuğu’ndan alıntı.

Bireyin önemini yadsımayan/inkar etmeyen bu bakış Peyami Safa’nın klasik anlamda faşist bir yazar olarak değerlendirilemeyeceğini gösterir.

Peyami Safa Cumhuriyet gazetesinde “Bana göre” adlı köşesinde bir “Kitap Yangını Müsabakası (Yarışması)” başlıklı bir anket duyurusunda bulunur. Peyami Safa, okuyucularından kendisine yakılmasını istedikleri kitapların listesini

göndermelerini ister. Bu anket büyük tepkilerle karşılaşılır. Akşam gazetesinden Vala Nurettin Bey sorar: Böylesine yanlış bir zihniyetin Türkiye sınırlarına sokulmasının sebebi nedir? Bu anket ile gelecekteki bir tatbikatın provasını mı yapıyor?”

Peyami Safa işin bu boyutlara varmasından rahatsız olur. Anketi bir Fransız dergisinden aldığını, ve tamamıyla bazı kitapların hicvedilmesi amacıyla yapıldığını yazar. Burada eğlence ön planda olup kesinlikle faşist devletlerde görülen kitap yakma törenleri söz konusu değildir. Peyami bu konuda kendini savunur: “ tefekkür (düşünce) aleminde hürriyetten üstün hiçbir kıymet tanımayan benim gibi her hangi bir muharririn (yazarın) zihniyeti ile Hitler’in dar kafası arasında hiçbir yakınlık bulunmadığına emin olmalıdır. Dünyanın bütün kitap yangınlarının üstüne bir tulumbacı gibi yürümeyi şeref telakki ederim.(sayarım)”

Peyami Safa’nın Faşist zihniyetten ne kadar uzaklaştığını kitap yakma anketinin ciddiye alınmasının karşısında duyduğu tepkiden anlıyoruz. O her ne kadar siyasi yelpazenin sağında yer alsa da, ve bazı okurlar tarafından faşizme yakın bir yazar olarak görülsede, iş ciddiye döndüğünde kitap yakma gibi faşist uygulamalardan uzak durmayı tercih etmiştir. Davranış psikolojisine göre kişinin düşüncelerini yazıp söyledikleri kadar davranışları da belirler. Peyami Safa’nın davranışları kararlı bir faşistin davranışlarına benzemiyor. Ayrıca 1933 yılında yapılan sormacaya/ankete katılanlar yakılmasını istedikleri kitapların arasına Nazım Hikmet ile Peyami Safa’nın bütün yapıtlarını/eserlerini koymuşlardır. Birbirlerini karşılıklı hicvetmiş olan bu iki yazar aynı listede buluşmuşlardır.

Peyami Safa “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” adlı yapıtında, gençliğinde, duvarlardaki Fransızca yazılmış, duyuru/ilan ve reklamların silinmesine tepki duyan kişilere karşı tepkilerini özetler:

“ Beni susturan şey nefretimdi. En basit içtimai(sosyal) davaları anlamayacak kadar yabancı etkiler/tesirler altında şahsiyetlerini(kişiliklerini) kaybeden(yitiren) bu insanlarla münakaşaya (tartışmaya) mecbur(zorunlu) olmanın küçüklüğünden muzdariptim (şikayetçiydim) Türkiye’de ecnebi(yabancı) mekteplerin kuvvetli silindirleri altında yamyassı olan bu kafaların kesilmesinden başka çare görmüyordum. Ecnebi mekteplerini işgal

suretiyle manevi kapitülasyonları kaldırdığı için hükümeti beğeniyordum. Bu mekteplerin benim aşkımda rol oynayacak kadar ileri gideceklerini evvelce tahmin edemediğim halde.”

Peyami Safa Dokuzuncu Hariciye Koğuşu s.74

Peyami, bu yazıda tahmin ettiği gibi, ilerde yazacağı eserlerde ve özellikle bazı romanlarında, fazlası ile Fransız edebiyatından etkilenecek, Yalnızız adlı romanında kişilerinin karakterleri ile Marcel Proust’un Kayıp Zamanın İzinde adlı eserinin karakterleri ile benzerlikler, hatta paralellikler kuracaktır.

Peyami Safa 1940’larda karşıtı olduğu demokrasinin gereğine 1950’lerde inanmağa başlar. 1950’de CHP’nin Bursa’dan milletvekili adaydır, daha sonra Demokrat Parti’ye yaklaşır. 1960’larda iyice tutucu bir söyleme sahip olan Peyami’nin son on yılda yazdıklarında Türk sağının belli başlı tüm tezlerini bulmak mümkündür.

Peyami Safa tarihin devamlılığına inanır, cumhuriyet devrimlerinin tarihi gelişmenin doğal bir sonucu olduğuna inanır.

“ Türk inkılabına bakışlar” dan:

“ Artık Tanzimat’ın yarı şer’i, yarı nizami mahkemesinden eser kalmayacaktı; artık Türk maarifi yarı mekteb, yarı medrese içinde bilgi dağıtmayacaktı; artık Enveriye, şu bu gibi yarı şapka, yarı külah acayip serpuşlar (şapka, başlık)aranmıyacaktı; artık yarı alaturka, yarı alafranga musiki olmayacak ve Türk kadını yarı tavuk, yarı insan halinden çıkacaktı. Atatürk’ten evvel, Tanzimat ve Meşrutiyet gibi bütün inkilab hareketleri, yarım adamların yarım adımlarıydı. Milletın başına bütün belaları üşüştüren bu yarımılığı; Türk bünyesini hem şark ve garb, (doğu ve batı) hem din ve milliyet arasında yarımşar ve sakat iki parçaya bölüyordu.”

Milliyetçi bir yazar olarak bilinen Peyami’nin Attila adında tek bir hamasi tarihi romanı olduğu, genelde milliyetçi yazarların tercih ettiği bu alanda verdiği tek eserin de bu olduğunu görmek gerekiyor. Bu özellikleri ile ilginç şekilde o dönemin Fransız milliyetçi yazarlarına benzer, onlar gibi daha çok ahlakçıdır, tarih ile fazla ilgilenmez. O kadın erkek ilişkilerinin baş sırada olduğu,

Fransızların etkisi ve tanımı ile “ romans de mœurs” (ilişki romanları) tarzında romanlar yazmayı tercih etmiştir. Aslında milliyetçi bir yazar olarak bilinmeyen Halikarnas Balıkcısı bile Peyami Safa’dan çok daha fazla hamaset ve yabancı düşmanlığı kokan tarihi romanlar yazmıştır.

Peyami Safa’nın romanları içtimai özellikleri ile Fransız yazarı Marcel Proust ve İngiliz yazarı Somerset Maugham ile benzerlikler gösterir.

Yalnızız romanında Marcel Proust etkisi çok belirgin olup, ilerde daha ayrıntılı anlatılacağı üzere, bazı bölümlerinde Fransız yazardan alıntılar bile vardır.

Peyami’nin bu alandaki romanları şunlardır: Şimşek, Sözde kızlar, Mahşer, Bir Akşamdı, Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü, Canan, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih-Harbiye, Bir Tereddütün Romanı, Matmazel Noraliya’nın Koltuğu, Yalnızız, Biz insanlar.

Tarihi romanları ise Attila ve Süngülerin Gölgesinde’dir.

Peyami Safa’nın romanlarında modernleşme ve kadın kimlikleri

Peyami Safa’nın romanlarındaki entelektüel, Avrupa kültürüne hakim kadın portreleri aşık olunacak kadınlar gibi gösterilir.(Berna Moran Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış; Peyami Safa’nın Romanlarında İdeolojik Yapı)

Peyami Safa ilginç şekilde romanlarına kahraman olarak Batı terbiyesi almış bu kadın ve kızları seçer. Aile geleneklerini bırakmamış, kapalı, eski tarz ailelerin sade kızlarına yer vermez. Onun romanlarında sevilmeğe ve evlenmeğe layık(hak eden) kızlar Batılı çevrelerde büyümüş kızıdır ve yoksul, genç aydınlar nedense hep bu tarz kızlara aşık olurlar. Böylece Peyami Safa kendisiyle çelişkiye düşer, hem Batılılaşmış yoz ailelere karşıdır, hem de yoksul/fakir ve dürüst delikanlılarına nedense sürekli/hep bu kızları layık görür. Yani ilerde de göreceğimiz gibi Peyami Safa Server Bedi takma adı ile yazdığı romanları ile çelişmektedir. Ancak Peyami Safa’nın “ Sözde Kızlar” “ Canan” ve “ Yalnızız” romanlarındaki alafranga kadın ve kızlara bakışını okuyunca modern bir okur olarak, ister istemez tercihimizi Server Bedi’den yana koymayı yeğliyoruz/tercih ediyoruz.

Sözde Kızlar'ın Mebruresi “ iffetli” oluşu ile yüceltilirken milliyetçi söylemin kadına biçtiği toplumsal rolden de söz edilir. Bu söyleme göre Türk-Müslüman kimliğine bağıntılı/mensup ideal kadın öncelikle kendini evlilik dışı ilişkilerden korumalıdır. Bu görüşe sahip yazarın kadın betimlemelerinde ruhsal derinlikten çok beden betimlemeleri dikkat çeker.

“ Senin vücudun kadar toplu olmak bana kafi(yeter). Azıcık eteğini kaldırır mısın? Genç kız delişmen hamiyesinin emrini yerine getirmek için hicabın (utancın) titrettiği ellerle eteğini biraz yukarı çekti. Nevin'in gözleri kıskanç bir parıltı ile tutuştu: Nefis, nefis, Aman kapa..O kadar yumuşak bir görünüşü vardı ki...Oh...Nasıl söyleyeyim....Böyle....Hava temas edince eriyecek zanneder insan.” (Sefa, 1925, s.28)

Milli edebiyat akımı içinde yer alan Peyami Sefa'nın romanlarında bir hayli fazla olan erotik sahneler anlaşılabilir şekilde Latin dillerindeki çevirilerinde sansüre uğramıştır.(Dr. Arş. Gör. Ayşe Duygu Yavuz Peyami Sefa'nın Sözde Kızlar romanındaki kadın kimlikleri) Bu betimlemelerin çıkarılması, Türk-Müslüman kadın kimliği ile sözü edilen kadın tiplerinin bedensel ve cinsel kimliğine karşı gösterilen direncin belirtisidir. Aynı şekilde Cingöz Recai polisiye romanlarındaki okuma zevkini azaltan ve entikanın anlaşılmasını zorlaştıran sansür unsurları da kadın kimliğini inkar eden benzer direncin uzantısıdır. Bu sansür Peyami Sefa'yı da oldukça rahatsız etmiş olacak ki, türüne uygun olarak, bir miktar erotizm barındıran polisiye romanlarını Server Bedi takma adı ile yazmak zorunda kalmıştır.

Edebiyat araştırmacıların ilgisini çeken bir husus da Peyami Sefa'nın romanlarında kadın bedeninin en ince ayrıntısına kadar (her haliyle) betimlenmesine karşılık, erkek bedeninden, olumlu veya olumsuz anlamda hiç söz edilmemesidir.

(Simten Coşar “ Peyami Sefa'nın Romanlarında Kadın: Histeri ve İstihza (alay) Arasında”)

Sözde Kızlar romanında ana karakter Mebrure'nin özellikleri şöyle anlatılır:“ Kendisinden daha zayıf olan Nevin'in elbisesi içinde Mebrure'nin vücudu, ipek

kumaşı gergin bir yuvarlaklıkla şişiyor, olgun göğsü, ince beli, biçimli kalçaları robun altında çıplak bir istatu (heykel) vücudu kadar beliriyordu.”

Nevin, kendi vücuduna kıyasla Mebrure’nin daha estetik olduğunu şöyle vurgular: “ Kolların, göğsün, kalçaların mükemmel. Hele böyle ayağını ayağının üstüne attığın zaman jüpon altında gizlenen dizlerinden aşağı doğru, ipek çorabın içinde toplu etlerin... Nasıl söyleyeyim...Pek attrayant Söyle Türkçesini...Pek cazip” Safa, 1925, s.27)

Peyami böylece tek bir cümledeki yerinde kullanılan Fransızca bir sözcük ile (attrayant-çekici anlamında yazarın notu) ile bizi o anda Paris’in moda salonlarındaki şık hanımların ortamına götürebiliyor. Yerinde kullanılan ve anlamı belirtilen yabancı bir sözcük ile yazar bizi batının farklı bir ortamına götürebiliyor, ve belli kesimlerin yaşam tarzının kapısını aralıyor. Balzac’ın “ Kibar Fahişeler” romanını yeniden okur gibiyiz.

Karşılaştırmalı edebiyat ve sanat alanında yapılan araştırmalara göre, “ Sözde Kızlar” romanındaki eğlence mekanlarının aktarımı Fransız yazarı Gustave Flaubert’in Şark izlenimlerini ve “ Küçük Hanım” dediği bir doğulu dansöz ile olan ilişkisini anlattığı anıları ve Fransız ressamı Dominiqueİngres’in “ Türk Hamamı” adlı eseri ile benzerlikler taşır. (Ayşe Duygu Yavuz) Sözde Kızlar’ın Melikesi’nin Flaubert’in Küçük Hanım’ı gibi dans ettikten sonra kendini köşkün delikanlısının kollarına bırakması ilginç bir rastlantıdır. Bu sahneye kadar köşkteki kadınların “hamam rehavetiyle” kendilerini bırakmaları sanki onları gözetleyen bir anlatıcı tarafından anlatılmaktadır.

Karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarına göre Peyami Safa romanlarında bilindik klasik Oryantalist bakışı tersine çeviriyor. (**Fatmagül Berktay** “Yeni Kimlik Arayışı, Eski Cinsel Düalizm: Peyami Safa’nın Romanlarındaki Toplumsal Cinsiyet) Batı’nın Doğu’ya bakışında Doğu madde, bedene ve oryantal dansözler ile harem ve hamamlara indirgenirken Peyami Safa aynı bakışı bu kez tersinden, Batı toplumuna yöneltir. Romanın sonundaki tutucu kesimlerin “Sözde Kızlar”ı “tango” diye adlandırırken “ materyalist, ahlaksız, şeytan” sıfatları ile onları ötekilendirmesi Ortadoğu ülkelerinin Batılı kültür emperyalizmine karşı duydukları tepkinin bir benzeridir. Burada ilginç olan Peyami Safa’nın aynı oryantalist bakış açısını Türk-Müslüman kadınına karşı

uygulamasıdır. Yani oryantalistler gibi “ Doğuluyu” egzotize ederek (yabancılaştırarak) yorumlar. Diğer “Doğulu” kadın ise Batılılaşmış sayılarak/addedilerek aynı kimliğin çemberinin/dairesinin içerisine sokulmaz. “Sözde Kızlar”ın Mebrure’si Amerika ve Avrupa’daki kadınların kokain bağımlılığından söz eder. Sözde Kızlar’daki kadınlar, kimlik bakımından, Amerikalı ve Avrupalı kadınlardan farksızdırlar.

“Yalnızız” romanında ise alafranga eğitim almış, roman karakterlerinden Meral geçirdiği kimlik bunalımlarını şu Fransızca cümle ile ifade eder. “ Tabii, Fransız mektebinde okuduğum için. İl me semble, en effet, que la conversation que j’ai avec moi meme, en Français, me console parfoisd’etremoi meme. (Gerçekten bana öyle geliyor ki kendi kendimle Fransızca konuşmak bazan, kendi oluşumun tesellisi oluyor) “

Peyami Safa Meral’ın kimlik bunalımını iki dille vermekle ona özel bir vurgu yapmış oluyor ve toplumdaki yabancılaşmanın gerçek boyutlarını daha iyi anlamamızı sağlıyor.

“ Yalnızız” romanının erkeklerinden ve yazarın sözcüsü gibi davranan Samim Alexandre Dumas Oğul’un Kamelyalı Kadın romanından örnekler vererek Meral’a tavsiyelerde bulunur, ona Feriha adında hafif meşrep bir kadın ile olan arkadaşlığını bırakmasını söyler:

“ La Dameaux Camelias’ya merhametimizi (acıma,duygulanma) çeken şey, onun içinde piştiği ve çırpındığı bataklıktan yukarıya tırmandıran aşkının müsahamasız (acımasız, katı) geleneklere çarpmasıdır. Hatta ona karşı duyduğumuz müsahamanın (hoşgörünün) içinde bile, onun vaktiyle sebep (neden) olduğu felaketlerin tahminini ihmal ettiren (unutturan) gizli bir ahengin (dengenin) emrinden, hadiselerin (olayların) kendisinden doğan zaruri (zorunlu) bir neticenin (sonucunun) bir adaletten başka bir şey olmadığını bize unutturan derin bir gaflet payı var. Fakat senin arkadaşının altmışlık bir zamparaya sahte hislerle(duygularla) bağlanmayıp da, hatta onu gerçekten sevseydi, Armand Duval (Kamelyalı Kadın’ın sevgilisi) ile bu herif arasındaki farkı bize az çok unutturarak müsahamamıza (anlayışımıza) epeyce hak kazandırabilirdi.”

Samim'in Meral ile değişik bir ilişkisi vardır, Meral'ın kendi kızı olma olasılığı vardır. Ancak bunu bilmeyen Samim onu aşk derecesinde sever ve onu doğru yola getirmeğe çalışır. Ancak Meral gitgide ondan uzaklaşır. Samim de kendi durumunu Marcel Proust'un "Kayıp zamanın peşinde" romanındaki Albertine'in karşısındaki Proust'un durumuna benzetir. Romanda terkeden taraf Proust değil, Albertine'dir. Samim ayrılma acısının benzerini Proust'un şu satırlarında bulur:

" Fakat şu kelimeler: " Matmazel Albertine gitti" kalbimde uzun zaman dayanamayacağım bir ıstırap uyandırmıştı. Böylece anlamıştım ki, bir hiç sandığım şey, sadece benim bütün hayatım imiş. İnsan ne kadar kendini bilmiyor!"...

"Samim, Proust'un, bir yüzü tiryakiliğe kadar giden bir alışkanlık, öteki yüzü nefrete kadar giden bir bıkkınlık halinde, iki cepheli bir realite (gerçeklik) önünde olduğumuz kanaatine vardığını anlıyordu."

P.SafaYalnızız s.238-9

Her toplumda olduğu gibi, bizde de modernleşmenin getirdiği çok yönlü altüst oluşlar, geçiş zorlukları, toplumsal ve bireysel karmaşa ve ikilikler oluşur. (Tanıl Bora " Modern Türkiye'de Siyasi Düşünceler) Bu yenilikler muhafazakar milliyetçi yazarlar tarafından komiklik veya belli bir ahlaktan ayrılma şeklinde tanımlanırlar, bu da onların bu yeni olgularla baş edemediklerini gösterir. Peyami Safa da eserlerinde bu ikilemi yaşamış, bu ikilemi aşmak için ciddi sayılabilecek romanlarını Peyami Safa adı ile yazarken, çok daha liberal ve hoşgörölü romanlarını da Server Bedi takma adı ile yazmıştır. Aslında modernliğin getirdiği değişmeleri anlaması ve gereği gibi yansıtabilmesi için bir yazar bilim ve mizahtan yararlanabilir, Peyami Safa da bu öğeleri/unsurları yapıtlarında/eserlerinde bolca kullanarak, toplumsal ortamı yansıtmada çok başarılı olmuştur.

Yakın tarih araştırmaları 1.nci Dünya Harbi yıllarında fuhuşun yaygınlaştığını, o dönemde iktidarda olan İttihat ve Terakki idaresinin fuhuşu denetlemek için "liberal bir genelev mevzuatı çıkartma gereği duyduğundan"sözederekler .(Zafer Toprak Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm) Peyami Safa'nın romanları da

Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet dönemine geçişin ürünleridir ve modernizmi her yönüyle irdeler. Modernizm diye bilinen bu toplumsal olgunun da romandaki izdüşümü, alt sınıfa mensup bir Türk kızının sınıf atlama mücadelesinde kendini gösterir. Server Bedi'nin anti-polisiye sayılabilecek polisiye romanlarındaki kadın kahramanlarından Tilki Leman ve Çekirge Zehra'nın hayat savaşimleri / mücadeleleri de bu bağlamda incelenebilir. Alt sınıfların da cinselliği yaşama biçimi ve ahlaki yozlaşma Peyami Safa'nın öteki/diğer romanlarında görülür.

Cumhuriyet'in getirdiği siyasi liberalleşmeye paralel olarak edebiyatımızda erotizm daha geniş şekilde yer almağa başlamıştır. Romanlarda görülen erotizmin amacı siyasi bir mesajı iletmektir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu Sodom ve Gomore gibi romanlarında (1928) Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen günlerde İstanbullu Osmanlı seçkinlerini zevk düşkünü, dekadın tipler olarak gösterir. Kalburüstü kadınlar da işgalci yabancılar ile ilişkiye girmekten kaçınmazlar.

Peyami Safa da, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve dönemin diğer yazarları gibi, eserlerinde cinsel motifleri kendi siyasi ve ahlaki savlarını desteklemek için kullanmıştır. Onlar gibi eserleri yarı erotik, yarı didaktiktir, amaç okurlarına yeni bir ahlak anlayışını dayatmaktır. Dönemin yazarları tarafından, cinsiyet olgusu yeni bir kadın modelinin kurulması/inşası ve örnek gösterilmesi için kullanılmıştır. Kadın toplumsal namusun simgesidir, dolayısı ile bu anlayışın dışına çıkan kadınların özgürlüğü kısıtlanmalı ve gereken önlemler alınmalıdır. **Cumhuriyet döneminin yeni kadın imgesi olumlanırken, olumsuz görüntüler de modernizmin karşı konulması gereken, yan ürünlerinden biri olarak yansıtılmaktadır.**

(Irvin Cemil Schick Bedeni, Toplumu, Kainatı Yazmak İslam, Cinsiyet ve Kültür Üzerine)

ÖĞRENCEMİZ TÜRKÇE (I)

TÜRKAY KORKMAZ

“Kardeşim

sana bu mektubu Ankara’da Kuyulu kahvede yazıyorum

Hep aynı Anadolu havalarını çalıyor gramafon

Kocaman bir boru çiçeğine benzeyen ağzıyla

Dışarıda yağmur...

Mektepten istifa ettim.

Cepheye gidiyorum ihtiyat zabitiyle.

Çocuklarımıza Türkçe okutmak,

Öğretmek, sevdirmek onlara

Dünyanın en diri, en taze dillerinden birini,

kendi dillerini,

güzel şey,

büyük

Nazım Hikmet,

Her kişi kendi diliyle düşünür; olayları, sorunları yine kendi diliyle açıklayabilir. Bu gerçek, insan doğasının bir zorunluluğudur. Bunun için Türkçenin başarıyla kullanıldığı, kişinin dil yeteneğini geliştirdiği Türkçe metinler seçilmeli. Metinden yola çıkıldığında birey “**anlama**” yeteneğini geliştirirken “**anlatma**” becerisini de kazanmış olur. Bu metinler, kişinin kendine özgü yargılara varmasını sağlar.

Birey, düşündüğünü, gözlediğini, yaşadığını **sözlü** ve **yazılı** anlatımla yaşama geçirir. Sözlü ya da yazılı anlatım, kişinin anadilini kullanarak tümce kurmasını, bir başkası konuşurken dinlemesini, metni okurken noktalama işaretlerine uyarak vurgulama ve tonlamaya özen göstermesini kavratır.

Türkçe sesçil bir dil olduğundan anlaşılması kolaydır. Türkçe, yalın, özü biçimine, biçimi özüne uygun bir dildir. Bu kolaylığı başarabilmenin yolu kuşkusuz Ana dili bilincinden geçmektedir. Günümüzde anadilini kullanabilmek becerisini kazanmak gerekliliği herkes için bir

zorunluluk olmuştur. Sözlü ya da yazılı anlatımda buna özen göstermek ulusal bir görev olarak durmaktadır.

Ulus dilimiz Türkçeyle anlatımı kavradığımızda önce ulusal sınırlarımız içinde ulusal dirliğimiz ve birliğimiz için önemli bir adım atmış olacağız. Çünkü toplumumuzun ortak anlaşma dili Türkçe bizleri yakınlaştıracak kolayca anlaşmamızı sağlayacaktır.

Türkçe, ortak duygular, düşünceler oluşturarak ulusal birliğimizi sağlayan en önemli öğedir. Türkçe, gelişmiş bir yazı dili olarak ilk kez Orhun Yazıtları'nda yazıya dönüşmüştür. Tarih boyunca birçok Türk boyu değişik diyelekle Türkçeyi yaşatmıştır.

Türkiye Türkçesi, ulusal başkaldırının bir boyutu olarak yüzyılın başlarında Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem'in Genç Kalemler dergisini çıkarılmasıyla somutluk kazanır. Bu dergiyle Türkçeye dönüş, Türkçe düşünüş başlamış olur. Onların "ulusal dil, ulusal yazın" anlayışını savunmaları ulusal yazın akımının yaygınlaşması sonucudur.

(Atilla Özkırımlı,Tarih İçinde Türk Edebiyatı, s.283 / Türk Dili , Dil ve Anlatımı)

Türkçe düşünmek, Türkçe anlatmak **zorunluluğu** "Türkçe giderse Türkiye gider."**gerçeğinden kaynaklanmaktadır.**

(Oktay Sinanoğlu, Hedef Türkiye)

"Türkçe; düşüncemizin, duyarlılığımızın, dünyayı algılama, yorumlama gücümüzün toprağıdır. Kendi diliyle yaşama bakamayan toplumun özgür olması, bağımsız olması düşünülemez."

(Mehmet Başaran, Çağdaş Türk Dili, Nisan 2002)

Türkçeyi özenerek kullanan eğitimci yazar Gürşen Kafkas Türkçenin "anaç" dil olduğunu "Ya Türkçe Giderse" adlı yapıtında kanıtlıyor.Yazarlara, ozanlara Türkçenin verimli toprağında tanışma, buluşma olanağı veriyor.

**Atatürk, “Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli költürdür.”
özdeyişinde güzel duyularla bezenmiş; anlama, anlatma becerileri edinmiş;
uluslaşma yolunda yurttaşlık bilincine ulaşmış kişilerden oluşan bir toplumu
yaratmayı bizlere görev olarak veriyor.**

Öğretmen ozan Rifat Ilgaz, Türkçemiz adlı şiirinde bakın
öğrencemizin Türkçe olduğunu nasıl anlatıyor:

“Annenden öğrendiğinle yetinme

Çocuğum, Türkçeni geliştir.

Dilimiz öylesine güzel ki

Durgun göllerimizce duru

Akarsularımızca coşkulu

Ne var ki çocuğum

Güzellik bakım ister

Önce türkülerimizi öğren

Seni büyüten ninnilerimizi belle

Gidenlere yakılan ağıtları

Her sözün en güzeli Türkçemizde

Diline takılanları ayıkla

Yabancı sözcükleri at

Bak, devrim, ne güzel

Barış, ne güzel

Dayanışma, özgürlük

Hele bağımsızlık!

En güzeli sevgi

Sev, Türkçeni çocuğum

Dilini sevenleri sev

KİTAP TANITIMI

(45)

“YAZ SEVENLER KIŞ SEVENLER” (*)

Hasan Akarsu

Necati Tosuner 1944 Ankara doğumlu olup öyküleri, romanları ve çocuk yapıtlarıyla tanınır. Yeni çocuk yapıtı “Yaz Sevenler Kış Sevenler”de, dokuz kısa öykü vardır. Olay kişileri, anlatıcı Murat, arkadaşı Ceren ve aile büyükleridir. Murat, dedesini sever. Apartman yakınındaki Barış Parkı’na gider. Annesinin verdiği parayla dondurma alır. Dondurmacının oyunlarını, şakasını izler. Ayağı takılıp dondurmayı düşürür, külahı kalır elinde. Herkesin gördüğünü sanıp külahı da atar. Sarı bir köpeğin dondurmasını yiyişini izler üzüntüyle.

Murat, komşu apartmanda ortaokula giden Barış’ın yaz dinlencesinde yedinci kattan düşüp ölümünü anlatır. Cankurtaranın gelişini görür. Ceren’le Murat aynı okulda ayrı sınıflara giderler. Ceren de komşudur. Yaz dinlencesinde havanın karardığına, gök gürültüsüne, yağmurun, dolunun yağdığına tanık olurlar. Barış’ın ailesi, o olaydan sonra apartmandan taşınır. Yaz bitince dinlence de biter. Ceren ile Murat bahçenin duvarı üstüne oturup konuşur, okulu özlerler. Murat en çok okul servisinde sabahleyin uyumayı sevdiğini söyler. Ceren, semt pazarına giderken Murat’ı da götürür. Yazar, semt pazarının görüntüsünü ayrıntılarıyla yansıtır. Pazaryeri kalabalığında onlara “gençler” diye seslenen giysi satıcısı, sütyen satarken “takke” diye bağırarak satıcı ilgilerini çeker. Ceren, kendisine “ablacık” denilmesinden etkilenir.

Murat ile Ceren yedinci sınıf öğrencisidir. Öğretmeni Ceren’in anı ödevini beğenir. Ceren, yazısını Murat’a gösterir. Zeynep adlı anı yazısında Ceren, Bandırma’ya gittiklerinde gördüğü küçük Zeynep’i anlatır. Murat da ona güldürücü bir yazı yazar. “Bu Şaban Başka Şaban” öyküsünde anlatıcı Murat, yatay apartmanlardan söz eder. Murat, D blokta, Ceren M blokta oturur. Araba park yerleri çizgilerle ayrılır. Pembe bir motor ilgilerini çeker. Ceren üç yıl sonra öyle bir motora bineceğini söylerken “şeker pembesi motor” bıyıklı sürücüsüyle yanlarından geçer. “Tam Şaban” diyerek gülerler ona.

Güldürü Öğeleri

Yazar, öykülerinde çocukların seveceği güldürü öğeleri kullanır. Sözelimi; Murat'ın dedesi bir gece onlara konuk olduğunda Murat'ın yatağında yatar ve yastığının altına yirmi lira bırakır. Murat buna sevinir ve dedesinin hep konuk olmasını ister. Ceren'le konuşurlarken yolda bulunan paraya, bulanın sevineceğini, düşüren için zor olacağını düşünürler. “Bir de İpek” vardır anaokuluna giden. Kar dinlencesinde babasıyla apartman bahçesinde kartopu oynarlar. Anneleri balkondan onlara katılır. Üç buçuk yaşındaki İpek, alnına dökülen saçlarıyla (kâkül) sevilir. İpek'in babasının yazar olan bir arkadaşı vardır. İpek istediği için pasta alıp yazara konuk giderler. İpek, yazarın evini gözlemler. Müze gibi ev kitaplarla doludur. Ayrırlarken yazarın verdiği armağanı merak eder İpek. Yazar, “Marmara Denizi Arada” öyküsünde, 21 Ağustos'ta doğum günleri olan beş yaşındaki Zeynep ile tıp doktoru olan Ayşegül'ü tanıtır. Zeynep Bandırma'da, Marmara'nın güneyinde otururken, Ayşegül Marmara'nın kuzeyinde, Bostancı'da oturur. Yazar, her ikisine de aynı günde, telefonuyla kutlama iletisi gönderir. “İşte, öykü böyle bitiyor. Aferin Necati'ye!” (s.87).

Necati Tosuner, çocukların sevdiği öykü kişilerini karşılıklı konuşturur, onların içtenlikli dünyalarında gezinir. Çocukların birbirilerini sevmeleri için gerekli, sevgi, arkadaşlık, oyun vb. öğeleri kullanır. Tosuner'in her çocuğun severek okuyacağı, okudukça sevineceği, mutluluk duyacağı öyküler yazdığını belirtmeliyiz.

(*) Yaz Sevenler Kış Sevenler-Necati Tosuner, Öykü, Günışığı Kitaplığı, 2. Baskı, Kasım 2019, 88 s.

“KORKMASAYDIN NE YAPARDIN?” (*)

Dr. Bahar Eriş, çocuklarda üstün zekâ ve yetenek üzerine çalışan bir yazar olup Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde dersler verir. Bu alanda birçok kitabı olan yazar, yeni kitabı “Korkmasaydın Ne yapardın?” ile çocuk eğitime katkıda bulunur. Ayrıca “simultane çevirmenlik” (anında çeviri) de yapar.

Yazar, Korkmasaydın Ne Yapardın? kitabında, 40'ın üzerindeki yazısıyla çocuk eğitimi üzerine ilginç görüşler ileri sürer. Çocukluğunu istediği gibi yaşadığı için mutludur. Meslek seçiminde özgür olup istediği mesleği seçer. Bitirdiği üniversitede dersler vermesine sevinir. Herkesin içinde keşfedilecek

yetenekler olduğunu, insanın her gün yeniden doğduğunu vurgular. İnsan olmak için bilinçli seçim gerektiğini, kendimizi tanımamızı önerir. Büyüyünce “En iyi ben olmak için çalışmayı, içimizdeki sese kulak vermeyi” salık verir. Çocukların düşlerinin önü açılmalıdır diyen yazar, zamanın iyileştirici gücüne inanır. Savaşımçı olmak gerektiğini, kusurlu olunabileceğini örneklerle açıklar. Üstün zekâlı çocukların bakımının zor olduğunu, onlarla doğru bir iletişim kurmak gerektiğini anımsatır. “Onay önyargısının” yanlış olduğunu belirtir ve sevgiyi yüceltir. Sevgi ve güven veren aile ortamını, az öğüt vermeyi savunur. Gelişim odaklı düşünce savaşımını önerir. Kadınlar için özgüvensizliği “iç güvesi” olarak nitelendirirken özgüveni önemser. Çalışan annelerin kızlarının daha başarılı olduğunu saptarken kız çocuklarına özgüven kazandırılmasını ister. Yunus Emre’nin sözlerini örnek verir: “Bölüşürsek tok oluruz/ Bölünürsek yok oluruz”. Cesur prensesin eğitimle uyanacağını söylerken sorgulayan eğitimi savunur.

Başarı için kararlılık

Yazar, gerçek ve yaşanmış olaylarla düşüncelerini pekiştirirken “Yaşam kime güzel?” sorusuna da yanıt verir. Yetenek gelişiminin dört etkenini şöyle açıklar: Disiplin, bilinçli pratik, gelişime odaklanma ve yetinme. Başarıda kararlılığın önemini açıklar. Tolstoy’un bisiklete binmeyi geç öğrendiğini, çocukluğunda aptal denilen Edison’un elektriği buluşunu örnek gösterir. İşini kötü yapanlar tarafından iyi insanların öldüğünü belirtir. Acı gerçeği yüzümüze söyleyenlerin gerçek dostlar olduğunu anımsatır. Ünlü düşünürlerin sözlerinden yararlanır. Övgüyü herkesin içinde, eleştiriyi ise başbaşa olunca yapmak gerektiğini savunur. İç güzelliğe, üstün zekâdan çok vicdanlı zekâyı önem verir. Sekiz ayrı üstün zekâ olduğunu belirtir. Aşk üzerine görüşlerinin de gençlerin ilgisini çekeceğini belirtmeliyiz. Mutlu olmak için gülümsemenin ve umut etmenin yeterli olduğunu, çocukların düşlerini çalmamak gerektiğini, çocuğu bir bütün olarak başarısıyla ve başarısızlığıyla sevmek gerektiğini belirtir. Çocuğa doğrunun erdemini sezdirmek gerektiğini söylerken Montaigne’in sözünü anımsatır: “Her insanda insanlığın bütün halleri vardır”.

Yazar Bahar Eriş, çocuk eğitimi ve insanlık durumları alanındaki başarılarını “Korkmasaydın Ne Yapardın?” yapıtında yalın, açık bir dille anlatırken yaşamın görkemli olduğunu vurgular. Her insan için bu yapıtın yararlı olduğunu belirtmeliyiz.

(*) Korkmasaydın Ne Yapardın?- Bahar Eriş, Eğitim, Alfa,11-12. Basım, Kasım 2019, 158 s

Ö Y K Ü L E R

12.ci sayıdan başlayarak dergimizde bir ilk yaşanacak. Dergimizde, öykü yazarımız Turgut Acar'ın bugüne dek yayınlanmış 12 kitabına adını veren öykülerine yer vereceğiz. Bu sayımızda yer alan Kar Üstünde Kızıl Laleler Turgut Acar'ın ilk kitabına adını veren öyküsü. Turgut Acar'ın 1940 lı yıllarda yazdığı bu öykü, 1990 başlarında Yazar ve Eleştirmen Rahmetli Asım Bezirci'nin Turgut Acar'a söylemeden seçerek düzenlediği ve Yön Yayınları'nca 1992 yılında basılmasını sağladığı ilk kitabında yer almakla kalmamış kitaba adını da vermiştir... Turgut Acar'ın yayınlanmış 12 kitabına adını veren öyküler dışında Turgut Acar'ın 1953 yılında Varlık Dergisinde yayınlanan Odacılar adlı öyküsüne de yer vereceğiz. Bu ilk adımla, dergimizde değişik yazarlarımızdan yapacağımız bu tür alıntıları sürdürerek bir antoloji oluşturabilmek dileğiyle...

Turgut Acar'ın 13.ncü sayımızda yer alacak öyküsü, Acar'ın yayınlanan ikinci kitabına adını veren: KİMSE BİLMEZ BU ANIYI. 14.SAYIMIZDA YER ALAN ÖYKÜSÜ 3. KİTABINA ADINI VEREN: YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ...15.ci sayımızda yer alacak öyküsü 4.kitabına adını veren: GÜLBELAZ

GÜLBeyAZ

İlçeye atandığının ikinci haftası mıydı ne, yardımcıml Kemal bizi evine oturmaya çağırdı. Anam, ben, eşim Verda gitmek için hazırlandık.

Karlı bir gece. Karlı ama soğuk değil. Gün boyu yağan kar dinmiş, berrak, mavi, aydınlık bir gök. Ayda var. Anam tutturdu, yürüyerek gidelim. Sanki çocuk. Naz yapıyor. Olmazsa küsecek. Babamdan çok çekmiş ya, içinde bir özlemdir diye Verda'yla bakiştık, ses etmedik. Sıkıca sarındık, büründük çıktık yola. Anam sağ kolumda, Verda sol kolumda, ayak basılmamış karlı yolda izler açarak yürüyoruz. Hep böyle gidecekmiş gibi sevinçliyiz. Oysa kazın ayağı hiç de öyle değilmiş. Karda yürümek cambazlık istermiş. Altı buz olan yerlerde sürekli düşüyoruz. Düşünce de hep birden düşüyoruz. Hemen toparlanıp kalkamıyoruz da. Kaldırma görevi de benim. Çabaladıkça daha çok düşüyoruz. Gülüyor, gülüyor yerlere yatıyorlar. Tam kalktığım anda dengem bozuluyor, üzerlerine düşüyorum. İşte o halime katılıyorlar. Bir, iki, üç bana da geldiler hani. Ter bastı. Pencerelelden, per-

de aralarından bakanlar var. Utanıyorum. Sıkıntı-
mı anlayıp gülmeyi kestiler, ama içleri fıkırdıyor.
Birbirlerine tutunarak kalkıp dineldiler. Anam
karlı atkısını boyununa dolarken:

"Aaa," dedi. "Ay arkamızda kalmış."

Verda gülmemek için elini ağzına kapadı. Sonra
fısıldaşarak yola kadar önümde yürüdüler. Işıklı
yolda tek atlı, çift atlı kızaklar geçiyor. Kimi boş, ki-
mi dolu. Bakışıp ne konuştularsa Verda döndü:

"Daha var mı?" dedi.

"Az kaldı." dedim.

Anam:

"Az çok anlamam. Kızağa binip dolaşalım bi-
raz." dedi. "Daha erken."

Durdurup bindik. Ben ortalarındayım. Başında
kar başlığı, sırtında boz keveliyle sürücü, karşımız-
da bir kümbet sessizliğiyle duruyor. Yanımdakiler
kaynar dururlar. Burunlarıyla adamı gösterip soru-
yorlar:

"Dilsiz mi?" diye.

Olacağı kestirdiğim için uyardım:

"Bakın," dedim, "Her şey burda bitsin. Yoksa eve
dönelim."

Bu söz yetti. Sustular. Kollarıma sarılarak beni
sevdiler. Mavi, aydınlık göğe bakıp aya bir şeyler
mırıldandılar. Bir zaman sonra sürücü buharlı bir
sesle:

"Emriniz nereye, bey?" dedi.

"Şöyle kentin bitimine kadar gidip dönelim," dedim. "Sonra da Kemal beylere çekersin."

Konuşsun diye sordum:

"Kemal beyi bilir misin?"

"Bilmem mi bey, bir avuç insanız şurada, bilmem mi hiç."

Sürücü konuştuğu biz de sırtına bakarak dinliyoruz. Boz, geniş, düz bir alan. Dersliklerdeki yazı tahtasına benziyor. Verda da böyle düşünmüş ki, çantasından çıkardığı dudak boyasıyla başlığın altına bir yüz yapıverdi. Böylece iki başa bir başlık geçmiş oldu. Pek de yakıştı. Sürücüler önlü arkalı iki-leşti sanki. Bize dönük olan konuştu konuşacak gibi gözümüzün içine bakıyor. Sürücü soruyor:

"Gül ovasını gördünüz mü bey?"

Sesin buharına bakıyoruz, ay ışığına doğru çıkıp yitiyor. Bir süre susuyor. Atlara kamçı sallıyor. Sonrada:

"Gül ovası deli bir ovadır bey, görmeyen bilmez." diyor. Anam:

"Götür öyleyse." diyor.

Bu buyrukla, o ucu bucağı görünmeyen, görünüp te bir beyaz boşluğa doğru akan sessiz yolculuk başlıyor. Atların ayak sesi, kamçının gizil ıslığı, sürücünün haydaması duyulmuyor artık. Ama

dur, hepten de ses yok değil. Bir hışırtıdır gidiyor. Ses yerden mi, ayın gökyüzündeki kaçışından mı geliyor kestirmek zor. Beyaz bir sonsuzluğun derinliğinde yitecekmişiz gibi bir duyguyla, her şeyden koptuğumuz duygusu bastırıyor. Önümüzde parlayan gümüş yuvarlak kaçarken bizi kendine doğru çekiyor. Her şeyi elimizden alıyor sanki, g onda artık. Her şey beyaz. Biz de. Beyaz olmayan sadece Verda'nın çizdiği yüz. Alnına dökülmüş saçların arasından bize şeytanca bakıyor, göz kırıyor. İki yanıma bakıyorum. Anam da, Verda da sinmiş, sürücünün gözlerine bakıyorlar. Sürücüye soruyorum:

"Gl ovası neden delidir?"

Bize bakan yüz:

"Anlamadım?" der gibi gözlerini kısıyor. Sanki ona sormuşum. Salak şey. n yüz duymuyor. Ben de duymuyorum kendi sesimi. Resmin çenesinin altından drtyorum sürücüyü. Dizginleri çekerek yavaşlatıyor kızığı. Az yan dönerek:

"Buyur bey." diyor, ağzından buhar fışkırtarak.

"Dönelim." diyorum.

Atlara geniş bir yay çizdirerek kızığı geri döndürünce, hız azalıyor, sesler duyulmaya başlıyor. Ay da arkamızda kalıyor. Kentin ışıkları kıpır kıpır görünüyor. Kızak yolun buyrultusuna uyup kente yönelince, rahat bir nefes alıyoruz. Sımsıkı sarıl-

malarımız çözüyor. Bu gevşeme anında bir sesi hep birlik duyuyoruz:

"Kemal beyi dediydin de, bey, bilmez miyim hiç."

Birbirimize bakıyoruz. Sonra:

"Sahi nerden biliyorsun Kemal'i?" diyorum. Öksürüyor:

"Sorma bey, derin bir hikâyedir. Çeken bilir."

"Bak sen.. Anlat öyleyse."

"Düzeliyoruz, iyi duymak için."

"Yaram içimde bey." derken kamçının ucu da sağa sola sallanıyor. "Burdan söküp atmak zor, zor ama, yaralı yaşamaya da alıştım."

Susuyor bir zaman. Ben de:

"Gönül işi mi?" diyorum.

"Tövbe bey," diyor, "Öylesi değil."

Bir süre sustuktan sonra:

"Nasıl yani?" diyorum.

"Nasılı bu. Daha o sabi. On, onbir yaşında. Gü-lüm derim ben ona. O da bana Yusuf amca der. Yusufçuk da der arada. Gülbeyaz'dır adı. Bir gördüm kanım kaynadı. O kula götürüp getiririm. Dur durak bilmez. Çıkar gelir yanıma oturur. Atları yöneteceğim diye tutturur. Etme Gülbeyaz, yapma Gülbeyaz, bütün yalvarmalarım boşuna. Nuh der, peygamber demez. Kıramam, dizginleri veririm. Sevi-

nir. O coşkuyla okula varırız. Dönüşümüz de böyle. Derken o yıl bitti. Bitti ama, benim de canım gitti Gülbeyaz'la. Tatilde hep okulun açılmasını bekledim can alıp can vererek. Derken o gün de geldi. Aradaki kara boşluk aydınlandı. Birbirimizi gördük. O da bizi özlemiş besbelli. Koştı geldi. Önce beni sonra da atları öptü, sevdi."

Bir zaman sustu, konuşmadı o günü yaşar gibiydi. Sonra ağır ağır dağınıklığını toparlayarak başladı:

"Beyaz güllerle bezedim arabayı. Görür görmez dört yönünü dolaştı. Hele arkada yazılı 'Gülbeyaz'ı görünce, 'Aaa, adımı yazmışsın dedi. 'El kadar çocuk, içlendi besbelli. Gözleri sulandı, kızaran yanığını güllere sürdü. Çıktı arabaya oturdu. Yanıma gelmedi. Konuşmadı bir süre. İçimde kabaran bir şey var, beni yerden yere vuracak. Oysa ki yaz boyu ona soracak ne çok şey biriktirmiştım. Sanki hepsi çözümsüz bir yumak, aç açabilirsen. Ne kadar zorlasam olmuyor. En iyisi beklemek. Onun bir şey demesini ya da yapmasını beklemek. Yapmasını dedim de, sırtım kaşınır gibi oldu. O resim yaparken sırtıma hep öyle olurum. Resmimi çizermiş, bildiğim yok ya. Çizdikten sonra da onunla olur olmaz konuşur, beni güldürürdü. O gün de öyle yapacak sandım. Bekliyorum. Hiç kıpraşmıyor. Olacak şey değil. Bir iş var bunda. Döndüm. Gözlerini

döşemeye çivilemiş duruyor. 'Gülbeyaz' dedim. Oralı olmadı. Üstelemedim. Konuşmadan okula vardık. Bir başıma kalınca yumak çözüldü. İplikler uç verdi. Yeni yumaklar sarıldı. Okul dönüşü açılmıştı. Yanıma oturdu. Hemen de:

"Ne istiyorum biliyor musun Yusufçuk?" dedi.

"Ne?" dedim.

"Gül ovasında atları uçar gibi koşturmak. Çok istiyorum bunu."

"Kolay, ama şimdi olmaz."

"Ne zaman?"

"Kışın. Ova karla dümdüz olduğunda."

"Kızakla mı?"

"Kızakla."

"Ona da adımı yazıp süsler misin?"

"Süslemem mi hiç Gülüm."

"Yaşsa Yusufçuk."

"Ben de deliyim. Çocukla bir oluyorum. O günden sonra ikimiz her gece kar yağdırdık düşlerimizde. Sabah bakardık yine yeşil. Düşlerimizdeki karı kimin süpürüp götürdüğünü düşünür, konuşmazdık. Kar yağana kadar sürdü bu. Yıl sonuna yakındı. Yıldızlamadan kuru bir rüzgâr başladı. Kılıç gibi kesti, biçti ortalığı. Ardından kar, tipi, tam üç gün, düzlemedik yer bırakmadı. Ne benzer şimdikine. Gül ovası oldu ulu bir tabak. Dere, tepe

dümdüz. Gülbeyaz dersen bir deli. Dikildi başıma, gidelim de gidelim. Onda o inat, bende bu yürek dayanamadım. Çevirdim atların başını Gül ovasına. Benzinciye geçtik geçmedik dizginleri kaptı. Kapmasıylan atların başlarını dikmeleri bir oldu. Ardından da bastı mı narayı Gülbeyaz, bir çakal gibi. Dünya altımızdan gitti, uçuyoruz. Ucu görünmeyen beyaz bir boşluktayız."

Boğazı kesilmiş dana gibi hırlak konuşuyordu. Durdu bir süre, konuşmadı. Öksürdü, boğazını temizledi. Çatallı bir sesle:

"Başınızı ağırttım bey. Bağışlayın. Kemal bey dediniz de aklıma geldi. Tanımaz mıyım hiç Kemal beyi. Uzatmayalım. Gülbeyaz tutamadı dizginleri, atlar çekip aldılar. Şu işte, adı Kula olanı, yatırdı mı kulağını, fırladı mı gözleri yuvalarından, tutmayın gayri uçuyoruz. Zaten atlar ona, sesine vurgunlar. Duymasınlar sesini, kanları fıkırdar. Akli ermez Gülbeyaz'ın sevinir, 'haaydaaa' çeker bir, bir daha, atlar delirir. Bense ölüp ölüp dirilirim, bunun sonu neye varacak diye. Baktım olacak değil, attım kendimi okun üstüne. Bir bunu bilirim... Bir de boşlukta kızığın yalın bir kılıç gibi kafamın üstünden geçtiğini. Düşmüşüm. Benzinlikten görenler iz sürmüşler ardımız sıra. At bu, başka hayvana benzemez bey. Sevdi mi öyle bir sever ki şaşar, kurur kalırsın. Kula da, koşumlarından boşalmış, bir

yavrunun başına, bir benim başıma koşar dururmuş. Kurtlar başımıza üşüşmesin diye. İnsanlar gelenek dek böyle delirmiş durmuş. Yetişenler bizi yerlerden toplamışlar. Günlerce beyaz yataklar içinde çabalayıp, atları durdurmuş, canımı kurtarmışım. Ama neye yarar, o yok. Ölüm ona yakışmadı. Daha ne ki. Adı gibi açmamış bir gül. O günden bugüne onca zaman geçti. Karanlık bir yerde, uğultular içindeyim. Beynim avuçlarımda, kalabalık bana bakıp bağışıyor! 'Susun,' diyor biri. Susuluyor. 'Gelen raporu okuyorum,' diyor aynı ses. 'Sol göz hiç görmeyecek.' 'Bir diyeceğiniz var mı?' diyen sese yanıt veren Kemal beyi sesinden tanıyorum. 'Yazgı bu, ne denir. Olan oldu bir kere. 'Bu ses hep kulaklarımdadır. Kemal beyi tanımaz mıyım bey.'"

Durdu, türkü sözü mırıldanır gibi:

"Gözümün teki, yüzümün yarısı yok. Görse beni, ne der Gülbeyaz? Gönlüm de gün, ay doğmaz. Bir yanımda yangın yeri. Ay yükselince, sesini duyuram ovada. Beni çağırır, giderim. Ay batana kadar aranırım, yok."

Yüzünü görebildiğim yanına ışık geldi, parlattı gözünden akan yaşı. Anam yekindi, doğruldu:

"Ben duydum o sesi," dedi, "Ağlıyordun üşümüş çocuk gibi."

Sürücü sırtına bir şey batırılmışçasına irkildi, titredi:

"Vah yavrum ne etsem ki?" dedi anama da.
"Ağlıyordu demek, duydunuz demek."

"Üşümüş çocuk gibi," dedi anam, koluma sarıldı. Verda durur mu, konuşacak o da. "Uzatma" dercesine kolunu sıktım. Ses etmedi. Büzüldü kaldı. Anam yavaşça:

"Yani, Kemal'in kızı mıymış Gülbeyaz?" dedi. Verda başıyla yanıtladı "Evet" anlamında.

Kentin içi çabuk bitti. Kentli sokağa dökülmüştü. Kartopu oynayanların, yatarak karda iz bırakanların, kardan adam yapanların arasından geçtik. Yerdeki çocuk izlerini incitmeden. Bir kapının önünde durduk. Kula at kişnedi.

"Girmeyelim," dedi anam.

"Evet," dedi Verda, "Girmeyelim."

Doğrusu ben de isteksizdim. Bekliyorlarmış kapı açıldı. Kemal çıktı ilkin. Buyurun demeden sürücüyü gördü. Ona:

"Yusuf sen misin?" dedi.

En sıcak, en içten sesini arandı Yusuf:

"Benim, bey," dedi.

Bize yaklaştı, çocuğu ölmüş bir baba büküklüğüyle:

"Hadi buyrun," dedi.

"Kemal, dedim, bu akşam bizi bağışlasan çok seviniriz."

Uzun, uzun Yusuf'a baktı. Yenik bir sesle.

"Eşim darılmaz mı?"

Eğildim kulağına, Verda'nın yolda hastalandığını söyledim.

"O başka, dedi. "Ama bunu saymayız bilesiniz."

"Ne demek dedim. "Hem de en kısa bir zamanda. İyi geceler."

Ayrıldık. Yusuf:

"Öğrendiğinizi anladı. Tek yavrularıydı Gülbeyaz." diye inledi.

SİVRİSİNEK VERGİSİ

HİKMET KURTER

Sınırları içinde yer aldığı Zeytinköy Belediyesinden, “Sivrisinekle Savaşım Hizmetlerine Katılım Payı” konusunda bir yazı ve ekinde de bir ödeme emri gönderilince, Palamutkent Tatil Sitesi’nde bir tartışmadır başladı.

“Mevzuatta, sivrisinekle savaşım hizmetleri, diye bir kavram, bir yükümlülük yoktur” diyenlerle, “Aman efendim, görmüyor musunuz sorma ver parası istiyorlar, verelim kurtulalım” diyenler karşı karşıya geldiler.

Hukuku hep kendine yontmakta kimsenin eline su dökemediği emekli Albay Korkmaz Tarçın,

-Aslında, diyordu, hukuken böyle bir katkı payı istenemez bizden. Ancak ülkemizde her şey hukukla çözümlenemiyor ki. Belediyeye ilişkilerimizin kötüleşmesini istemiyorsak bizden istenen parayı bir şekilde vermeliyiz. Belediye bu... Bugün sivrisinek der, ertesi gün kanalizasyon der, daha sonraki bir gün su der, hava der... Der oğlu der. Nasıl karşı koyar, nasıl direniriz isteklerine.

Fırsatları değerlendirmeyi kendine yaşam felsefesi edinmiş bir işkadını olan Neslihan Zeren,

-Sivrisinek parası mıdır, vergisi midir artık her ne karın ağrısıysa derhal vereceğiz, diye ter ter tepiniyordu. Üç beş kuruş için belediyeyi kırmamalı, gücendirmemeliyiz. Lamı cimi yok. Yasal ya da değil bu parayı ödeyeceğiz. Dünyanın çarkı nasıl dönüyor sanıyorsunuz?

Tartışmaların sonunda Palamutkent Tatil Sitesi, sivrisinekle savaşım hizmetlerine katılım payını ödemeye karar verdi.

Sıcak, sımsıcak bir ağustos günü asker emeklisi Korkmaz Tarçın ile işkadını Neslihan Zeren'den oluşan bir kurul, katılım payını mümkünse taksitle ödemek istediklerini bildirmek için Zeytinköy Belediye Başkanlığı'na gittiler. Çok beklemeden de Başkan'ın odasına kabul edildiler.

Belediye Başkanı Yücel Soykan elli yaşlarında, dazlak kafalı, koskocaman burunlu, kafasının iki yanında kalan saçları ve bıyıkları kırışmış, gözkapakları kırmızıya kaçmış, göbeği beyaz gömleğinden dışarı fırlamış, iri yarı bir adamdı. Üzerinden sıkılmamış çamaşırlar gibi şıpır şıpır ter damlıyordu. Odanın açık penceresinden çekirgelerin, cırcır böceklerinin cırıltıları, koyun sürüsünün çingirak sesleri duyuluyordu.

Yücel Soykan sıcaktan bitkin bir halde deri koltuğuna gömülmüş, önündeki bir kâğıdı itiyor, çekiyor, sıkıntılı sıkıntılı pufluyordu. Yanına gelen konuklarına güçlkle,

-Hoş geldiniz, diyebildi.

Tanışma faslının ardından söze giren Korkmaz Tarçın,

-Sayın Başkanım, dedi, küçük bir dileğimizi bildirmek için sizi rahatsız ettik. Bize bir yazı ve ekinde de bir ödeme emri göndermişsiniz. Yazının ve ödeme emrinin konusu, sivrisinekle savaşım hizmetlerine katılım payı... Mevzuatımızda böyle bir katılım payı olmamasına karşın biz...

Bıyıklarıyla oynayan Belediye Başkanı emekli albayın sözünü keserek,

-Biliyorum, biliyorum, dedi. Gerisini söylemenize hiç gerek yok. Bakın, önümdeki şu kâğıt parçası da gene aynı konuyla ilgili. Size komşu tatil sitelerinden birinin yöneticisi emekli bir yargıç zehir zemberek bir yazı döşenmiş ki, sormayın gitsin. Sayın yargıcım demiş ki, "Sitemize gönderdiğiniz şu tarih, şu sayılı yazınızda belediye meclisinin sivrisineklerle

savaşmak için bir karar aldığını bildirmektesiniz. Bu kararın son derece olumlu ve yerinde olduğunu hemen belirtmek istiyorum. Çünkü kararın içeriği belediyenizin birincil ve yasal görevidir. Öte yandan, Belediye Gelirleri Yasası içinde, ‘Sivrisinekle Savaşım Hizmetlerine Katılım Payı’ diye bir gelir türü bulunmamaktadır. Bundan ötürü söz konusu yazıdaki parasal yükümlülük ve ona eklenen ödeme emrinin hiçbir yasal dayanağı yoktur. Yazınıza eklenen ödeme emri, Ceza Yasası hükümleri çerçevesinde suç oluşturmaktadır.” Görüyorsunuz değil mi? Sayın yargıçım açık açık, dobra dobra suç işlediğimizi söylüyor.

Neslihan Zeren,

-Sözünüzü balla kesiyorum Başkanım, ama dedi, iş yapan hata da yapar. Hata yapmamak elinden hiçbir iş gelmeyenlere vergidir. Dünyanın çarkını çalışanlar, üretenler döndürür.

Elini trampet çalar gibi masaya vuran Yücel Soykan,

-Hah, bana tam da öyle söylediler zaten, dedi. “Bütçe açığı var. Kasa tamtakır kuru bakır, bomboş. Kaynak bularak açığı kapatacak, belediyenin çarkını sen döndüreceksin.” dediler. Belediyenin gelir kaynaklarını kurutan, baltalayanlar gene buranın yerlisi, bana kaynak bulacaksın diyenler. Yalanım varsa, kellemi kessinler. Emlak vergilerini ödemeyip “Borcumuz borç, elimiz bollaşınca veririz. Hem sana ne oluyor? Biz devlete borçlanıyoruz, sana değil ki!” diyenler, kim?.. Hemşerilerimiz, bana kaynak bulacaksın diyenler... Yol harcamalarına katılmayanlar, su paralarını ödemekten kaçınanlar, kim?.. Buranın yerlileri, hemşerilerimiz, bana kaynak bulacaksın diyenler... “Borçlarını ödemeyenlerin sularını kestireceğim.” diye ültimatım verince de, “Sıkıysa bir dene bakalım. Seni üç dönemdir seçiyoruz, Başkan. Rahat mı batıyor sana. Aklını başına devşir.” diyenler de gene onlar. Bir çıkar yol bulabilmek için düşünüp taşınırken “Sivrisinekle savaşımın başlı başına bir gelir kaynağı olduğunu” ileri süren birkaç çokbilmişin aklına uydum. Önüme getirilen öneriye

(61)

imzamı kondurup meclise gönderdim. Meclisteki toplantıda, “Öneriyi kabul edenler?.. Etmeyenler?” diye oylamışlar. Eller kalkmış, inmiş; kabul edilmiş. İşte benim bu olayla ilgim, günahım bu kadar. Siyasete atılmadan önce gül gibi bir mesleğim vardı. Kamyon sürücüsüydim. İşimi gücümü bıraktım. Evimi barkımı, çoluk çocuğumu ihmal ettim. Ne uğruna?.. Hemşerilerime hizmet edebilmek için. Kendimi halka, halkın hizmetine adadım. Halkım da beni üst üste üç dönem belediye başkanı seçti. Yatağıma çakılmam, erkenden kalkar, daha sabahın köründe belediyeye damlarım. Memurlarım benden çok, çok sonra görevlerinin başına gelirler. Biz küçük bir beldeyiz. Bir avuç geri zekâlı yüzünden yanlışlık yapmış, bir halt yemişiz işte. Bu konuyu daha fazla kurcalamaya, dallandırıp budaklandırmaya ne gerek var? Kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş. Bakın, siz de Hızır gibi yetiştiniz. Sizdeki o ödeme emrini bize geri verecek olursanız, her şey kapanır gider. Ne olur, iş sarpa sarmadan onu bize geri verin.

Emekli asker,

-Peki ya, dedi, sivrisinekle savaşım hizmetlerine katılım payı ödemesi ne olacak?

Belediye Başkanı kaşlarını kaldırarak,

-Ne ödemesi efendim? dedi. O iş çoktan tarihe karıştı. Asıl sorun tatil sitelerindeki ödeme emirlerini geri alabilmekte. Ah, ah!.. Nasıl özlüyorum sürücülük yıllarımı, bir bilseniz... “Sivrisinekle Savaşım Hizmetlerine Katılım Payı”nı sizlerden alamadığımı, bütçe açığını kapatamadığımı öğrenen hemşerilerim siyasi yaşamımı, geleceğimi karartmaya kalkarlar mı? Beni boş bir çuval gibi bir köşeye fırlatıp bir daha seçmezler mi acaba? Siz de yöremizin doğal bitki örtüsünü, zeytinliklerini, denizini, oksijeni bol havasını beğenmiş, bir yazlık edinmişsiniz. Emekli olduğunuza göre, belki bir adım daha atar, kaydınızı buraya aldırırsınız da gelecek seçimde oyunuzu bana verirsiniz. Ha, ne dersiniz?..

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme, eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni:SencerKaracalıoğlu

***E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55
Sencerkaracalioglu2002@gmail.com***

Danışma ve Yazı Kurulu:

Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba, Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran

**Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı görev bilir.
Başka bir yerde yayınlanmış yazılar dergimizde yayınlanmaz. Alınan
yazı kesinlikle geri verilmez. Dergide yayınlanan yazıların her türlü
sorumluluğu yazarlarındandır.**

**Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti ödemez.
DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR**
